TALL SOM FORTELLER

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Dette er Norge 2018

Statistikk og informasjon om det norske samfunnet omgir oss på alle kanter. Men hva tallene forteller er ikke alltid like klart. Tallene må sammenliknes, og forskjeller, sammenhenger og tendenser må beskrives og tolkes.

Dette er Norge presenterer statistikk fra en rekke områder og prøver å gi et overblikk over det norske samfunnet og utviklingen de siste årene.

Statistisk sentralbyrå, august 2018

Geir Axelsen
Administrerende direktør

Befolkning: Innvandring og aldring 2
Fruktbarhet: Slekters gang 4
Familier og husholdninger: Singel eller samboer 6
Helse: Liv og død 8
Utdanning: Lisa går til skolen 10
Arbeid og lønn: Hele folket i arbeid? 12
Inntekt og formue: Fattig og rik 14
Forbruk: Mer enn til salt i maten 16
Bolig: I hus og hytte 18
Omsorg og sosial trygghet: Fra vugge til grav 20
Kultur: Sal og scene 22
Media: Fra papir til skjerm 24
Transport og reiser: På fire hjul 26
Kriminalitet: Lovens arm 28
Valg: Valgets kval 30
Økonomi: Vekst og velstand 32
Næringsstruktur: Endringer og nyskaping 34
Primærnæringene: Fra landbruk til havbruk 36
Sekundærnæringene: Fra industri til olje 38
Tertiærnæringene: Til tjeneste! 40
Natur, energi og miljø: I strie strømmer 42

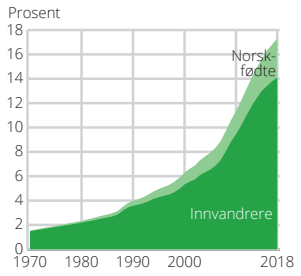
Innvandring og aldring

Folkemengde 1. januar

	Folkemengde	Årlig vekst[1]. Prosent
1950	3 250 000	
1960	3 568 000	0,94
1970	3 863 000	0,80
1980	4 079 000	0,54
1990	4 233 000	0,37
2000	4 478 000	0,57
2010	4 858 000	0,82
2018	5 296 000	1,08
Framskrevet (hovedalternativet)		
2020	5 368 000	0,7
2030	5 735 000	0,7
2040	6 056 000	0,5
2050	6 303 000	0,4

[1] Gjennomsnittlig årlig vekst i forutgående periode.
Kilde: www.ssb.no/folkemengde og www.ssb.no/folkfram

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, som andel av den totale befolkningen

Kilde: www.ssb.no/innvbef

De 10 største gruppene innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. 2018

Land	Antall
Polen	110 509
Litauen	43 930
Somalia	42 406
Sverige	38 870
Pakistan	37 412
Irak	33 416
Syria	29 889
Tyskland	27 542
Eritrea	26 218
Filippinene	23 972

Kilde: www.ssb.no/innvbef

Innvandring gir høyere befolkningsvekst

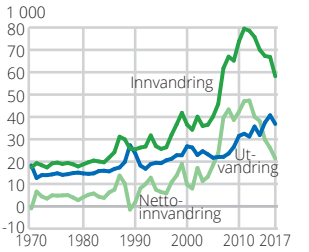
Norges befolkning har økt med vel 2 millioner siden 1950 og teller nå 5,3 millioner innbyggere. De første årene etter krigen var den årlige befolkningsveksten om lag 1 prosent, hovedsakelig et resultat av høye fødselstall. Veksten sank til en tredjedels prosent på 1980-tallet, men har siden økt kraftig. I dag er nettoinnvandringen viktigere for befolkningsveksten enn fødselsoverskuddet.

De neste årene

Hva vi ser i krystallkulen, vil selvfølgelig avhenge av hvilke forutsetninger vi legger til grunn. Et framskrivingsalternativ med middels fruktbarhet, levealder og nettoinnvandring gir fortsatt vekst også de neste 40 årene selv om den blir svakere. Folketallet vil passere 6 millioner før 2040, og i 2050 blir innbyggertallet 6,3 millioner, mens befolkningsveksten synker til under en halv prosent.

En betydelig del av veksten framover vil trolig skyldes nettoinnvandring. Blir denne lav, vil Norges folketall bli vel 6 millioner rundt 2050, mens høyere innvandring kan bringe folketallet opp til nærmere 7 millioner.

Innvandring, utvandring og nettoinnvandring

Kilde: www.ssb.no/flytting

Fra fjern og nær

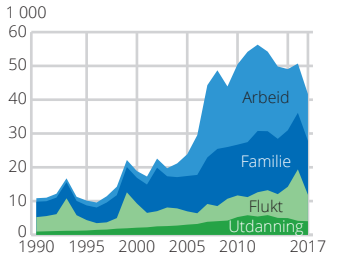
Ved inngangen til 2018 var det 917 000 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge, noe som utgjorde 17 prosent av hele befolkningen. 747 000 av disse var innvandrere som var født i utlandet, mens 170 000 var norskfødte med innvandrerforeldre. I Oslo er hver tredje innbygger enten selv innvandrer eller født i Norge med innvandrerforeldre, og en fjerdedel av alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge bor i Oslo. Inkluderes Akershus, bor nesten 40 prosent i området.

Arbeid ikke lenger viktigste innvandringsgrunn

Familiegjenforening og flukt var lenge de vanligste innvandringsgrunnene. Så økte antallet arbeidsinnvandrere fra 2004 og utgjorde i flere år den største innvandrergruppen. I 2016 ble imidlertid igjen familiegjenforening og flukt viktigst som en direkte konsekvens av flyktningstrømmen til Europa høsten 2015.

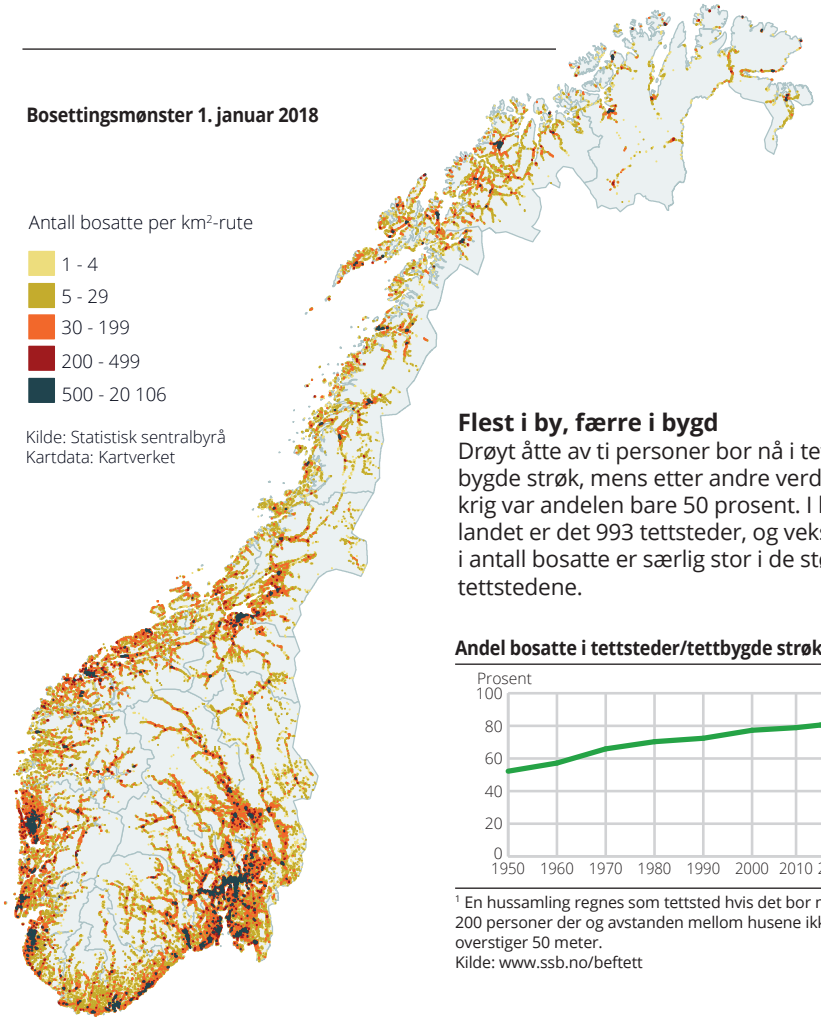
Antall flyktninger ble nesten halvert fra 2016 til 2017, men syrere er fortsatt den største flyktninggruppen og utgjorde 58 prosent av de 7 800 som fikk opphold på grunn av flukt i 2017. Familieinnvandring er den største innvandringsgruppen med nesten 16 000 personer, mens arbeidsinnvandring har vist en jevn nedgang fra 2011, med polakker som den stadig største gruppen med 3 600 nye arbeidsinnvandrere i 2017.

Innvandringer etter innvandringsgrunn

Kilde: www.ssb.no/innvgrunn

Bosettingsmønster 1. januar 2018

Kilde: Statistisk sentralbyrå
Kartdata: Kartverket

Flest i by, færre i bygd

Drøyt åtte av ti personer bor nå i tettbygde strøk, mens etter andre verdenskrig var andelen bare 50 prosent. I hele landet er det 993 tettsteder, og veksten i antall bosatte er særlig stor i de største tettstedene.

Andel bosatte i tettsteder/tettbygde strøk[1]

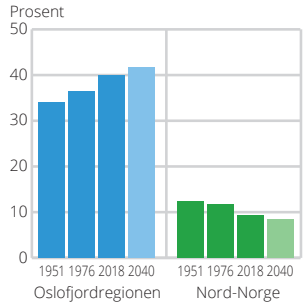
[1] En hussamling regnes som tettsted hvis det bor minst 200 personer der og avstanden mellom husene ikke overstiger 50 meter.
Kilde: www.ssb.no/beftett

Eldrebølge på vei

Vi har nå lenge hørt snakk om eldrebølgen, og i en viss forstand kan vi si at den allerede er her. Mens det i 1950 bare var vel 8 prosent som var 67 år og over, er dagens andel nesten 15. I årene framover, når de store etterkrigskullene blir pensjonister, vil denne andelen øke ytterligere, til over 18 prosent i 2030 og nesten 23 prosent i 2050. Aldringen forventes å bli mye sterkere i distriktene enn i byene. Andelen barn og unge under 15 år vil fortsatt synke, til om lag 17 prosent i 2050.

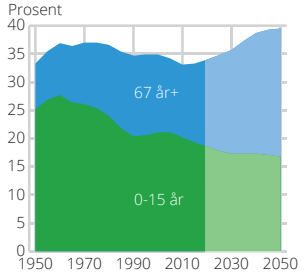
Eldrebølgen skyldes bare delvis det faktum at vi blir eldre (flere på toppen av befolkningspyramiden). Vel så viktig er nedgangen i fruktbarheten, som betyr at veksten er blitt lavere i bunnen av pyramiden. Aldringen i Norge er – og blir – mindre kraftig enn i mange andre europeiske land. Det skyldes både relativt høy fruktbarhet og høy nettoinnvandring av unge voksne.

Andel bosatte i Oslofjordregionen[1] og Nord-Norge. 1951-2018 og framskrevet 2040

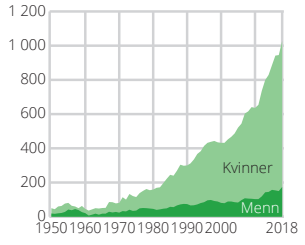
[1] Østfold, Akershus, Oslo, Buskerud og Vestfold.
Kilde: www.ssb.no/folkemengde og www.ssb.no/folkfram

Andel barn og unge og eldre i befolkningen

Kilde: www.ssb.no/folkemengde og www.ssb.no/folkfram

Antall menn og kvinner 100 år og over

Kilde: www.ssb.no/folkemengde

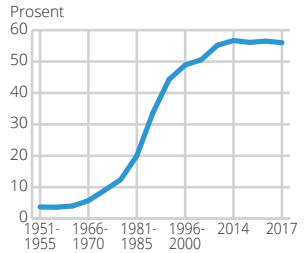
Slekters gang

Samlet fruktbarhetstall i utvalgte land. 2016

Frankrike	1,92
Sverige	1,85
Irland	1,81
Storbritannia	1,79
Danmark	1,79
Island	1,74
Norge	**1,71**
Nederland	1,66
Tyskland	1,60
Finland	1,57
Østerrike	1,53
Hellas	1,38
Portugal	1,36
Italia	1,34
Spania	1,34

Kilde: Eurostat.

Andel barn født utenfor ekteskap. Årsgjennomsnitt

Kilde: www.ssb.no/fodte

Andel barn født utenfor ekteskap i utvalgte land. 2016

Land	Prosent
Island	69,6
Norge	**56,2**
Sverige	54,9
Danmark	54,0
Portugal	52,8
Nederland	50,4
Spania	45,9
Finland	44,9
Tyskland	35,5
Italia	28,0
Polen	25,0
Sveits	24,2
Hellas	9,4
Tyrkia	2,9

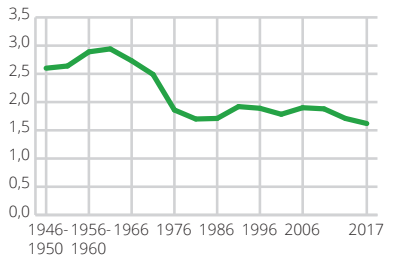
Kilde: Eurostat.

Lav fruktbarhet ...

Etterkrigstidens babyboom varte til midten av 1960-tallet og ble avløst av en nedgang som nådde bunnen på begynnelsen av 1980-tallet. Deretter økte fruktbarheten igjen noe, men har hatt en nedadgående tendens de siste årene og er nå lavere enn noen gang tidligere.

Ser vi bort fra inn- og utvandring, må det samlede fruktbarhetstallet i et land være ca. 2,1 for at folketallet ikke skal synke på lengre sikt. I Norge har vi ligget under dette nivået siden midten av 1970-tallet.

Samlet fruktbarhetstall[1]

[1] Gjennomsnittlig antall levendefødte barn per kvinne i løpet av livet, hvis fruktbarhetsmønsteret i perioden gjelder i hele kvinnens fødedyktige periode og dødsfall ikke forekommer.
Kilde: www.ssb.no/fodte

... men høyere enn i en del andre land

De siste tiårs fruktbarhetsfall er et generelt fenomen i Europa, og i mange land fødes det relativt færre barn enn i Norge. For eksempel hadde Italia og Spania et fruktbarhetstall nede på 1,3 i 2016. Høyest fruktbarhet hadde Frankrike og Sverige, og bare Frankrike har ligget stabilt på rundt 2 de siste årene.

Nesten seks av ti utenfor ekteskap

56 prosent av alle barn fødes nå utenfor ekteskap, sammenliknet med bare vel 3 prosent på 1950-tallet. Den største økningen fant sted på 1970- og 1980-tallet, og økningen har nå avtatt.

Det store flertallet av dem som fødes utenfor ekteskap, har imidlertid samboende foreldre, bare 13 prosent ble født av enslige mødre i 2017. Av de førstefødte ble imidlertid 51 og 16 prosent født av samboende eller enslige mødre. Når barn nummer to kommer, er foreldrene oftere gift.

Flest i nord

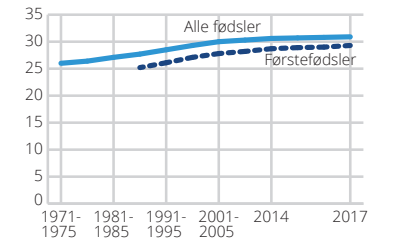
Høyest andel fødsler utenfor ekteskap finner vi i de fire nordligste fylkene samt Oppland og Hedmark, lavest i Vest-Agder og Rogaland.

Også i Europa finner vi et tilnærmet nord-sør-mønster: Island topper listen, fulgt av Norge og Sverige. I mange sør- og østeuropeiske land er dette fortsatt et relativt sjeldent fenomen.

Eldre mødre

Med økende utdanning og yrkesaktivitet blir mødrene stadig eldre, og siden begynnelsen av 1970-tallet har gjennomsnittlig fødealder økt med nesten fem år, til 30,9. Gjennomsnittsalder ved første fødsel er 29,3 år.

Mors gjennomsnittlige fødealder. Alle fødsler og førstefødsler

Kilde: www.ssb.no/fodte

Særlig synlig er denne tendensen blant de yngste. Omkring 1970 utgjorde tenåringsfødsler 10 prosent av alle fødsler, i dag er andelen under 1 prosent. Det er nå over fire ganger så mange fødsler blant kvinner som er 40 år og eldre.

Flere flerfødsler

Andelen flerfødsler (hovedsakelig tvillingfødsler) lå lenge på om lag 1 prosent. Fra slutten av 1980-tallet begynte andelen å øke og nådde nesten 2 prosent i 2002. Senere har andelen sunket litt. Økningen antas å ha sammenheng med økningen i mødrenes fødealder og den økte utbredelsen av assistert befruktning.

Nedgang i aborttallene

Aborttallene økte kraftig på begynnelsen av 1970-tallet. Etter innføringen av lov om selvbestemt abort i 1978 lå tallene lenge mellom 14 000 og 16 000, mens det har vært en jevn nedgang fra 2008. I 2017 ble det utført knapt 13 000 aborter, det er det laveste tallet siden abortloven ble innført. Som andel av alle levendefødte utgjør dette 22 prosent.

Det har særlig vært en vedvarende nedgang i aborttallene for kvinner under 25 år, og nå er det kvinner i alderen 25–29 år som har den høyeste abortraten.

Færre adopsjoner

Det årlige antallet adopsjoner lå lenge mellom 800 og 1 000. De siste årene har det imidlertid vært en markert nedgang. Dette har sammenheng med at det nå er færre utenlandsadopsjoner. Andelen adopsjoner fra utlandet økte kraftig fram til 2005, men har deretter avtatt. Dette skyldes blant annet at færre barn i verden frigis for adopsjon til utlandet. I 2017 var Colombia det største «leverandør»-landet, fulgt av Sør-Korea.

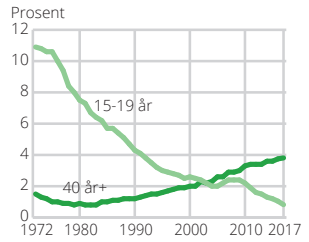
Av de adopterte norske barna er flertallet stebarnsadopsjoner, men også fosterbarn utgjør en stor gruppe.

Hva skal så barnet hete?

Bare 54 prosent av barna døpes nå i kirken. Men alle barn får et navn, enten de fødes i eller utenfor ekteskap, om de er tvillinger eller adopterte. I 2017 var Sofie og Jakob på navnetoppen.

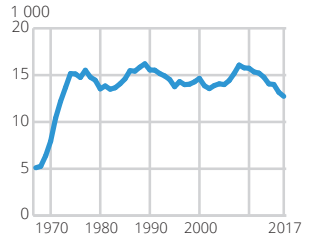
Navnemoter går i bølger, og mange av dagens navn var svært populære for vel 100 år siden. Og til tross for at færre barn blir døpt i kirken, er bibelske navn fortsatt populære, særlig for gutter. Mange navn er også «internasjonale», det vil si navn vi finner igjen på navnetoppen i andre land. Dermed forsvinner «norske» navn med æ, ø og å. Doble fornavn og bindestreksnavn, som Else Marie og Ole-Petter, er også på retur, mens stadig flere barn får både mors og fars etternavn.

Andel fødsler av kvinner 15-19 og 40 år+

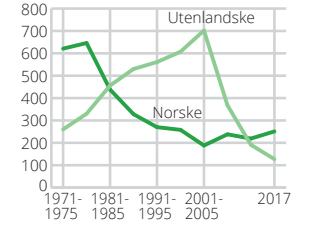
Kilde: www.ssb.no/fodte

Antall aborter

Kilde: Folkehelseinstituttet.

Antall adopterte barn, norske og utenlandske

Kilde: www.ssb.no/adopsjon

Mest populære fornavn. 2017

	Guttenavn	Jentenavn
1	Jakob/Jacob	Sofie/Sophie
2	Lucas/Lukas	Nora/Norah
3	Emil	Emma
4	Oskar/Oscar	Sara/Sahra/Sarah/Zara
5	Oliver	Ella
6	William	Olivia
7	Filip/Fillip/Philip/Phillip	Maja/Maia/Maya
8	Noah/Noa	Emilie
9	Elias	Sofia/Sophia
10	Isak/Isaac/Isac	Ingrid/Ingerid/Ingri

Kilde: www.ssb.no/navn

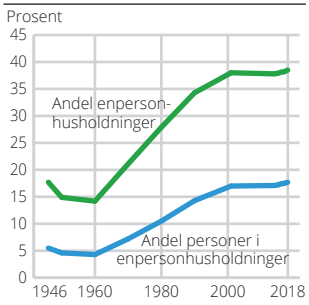
Singel eller samboer

Antall husholdninger og personer per husholdning

	Antall hushold-ninger	Personer per hus-holdning
1946	855 607	3,4
1950	959 310	3,3
1960	1 077 168	3,3
1970	1 296 734	2,9
1980	1 523 508	2,7
1990	1 759 363	2,4
2001	1 961 548	2,3
2010	2 170 893	2,2
2014	2 286 455	2,2
2015	2 316 647	2,2
2016	2 348 797	2,2
2017	2 376 971	2,2
2018	2 409 257	2,2

Kilde: www.ssb.no/familie

Andel enpersonhusholdninger og personer i enpersonhusholdninger (privathusholdninger)

Kilde: www.ssb.no/familie

Gifte par og samboerpar med og uten hjemmeboende barn. Prosent

	1990	2018
Par i alt	**100**	**100**
Gifte par i alt	**89,5**	**70,2**
Uten barn	48,0	43,2
Med barn	41,5	27,0
Samboerpar i alt	**10,5**	**29,8**
Uten barn	5,3	15,5
Med barn	5,1	14,3

Kilde: www.ssb.no/familie

Flere bor alene ...

Perioden etter andre verdenskrig var kjernefamiliens storhetsperiode. Giftermålshyppigheten var høy, og andelen enpersonhusholdninger sank svakt. Fra begynnelsen av 1970-tallet sank så ekteskapshyppigheten, samtidig som antall skilsmisser økte. Til sammen har dette ført til mer enn en dobling av andelen enpersonhusholdninger. Av husholdningene består nå 39 prosent av aleneboende, og disse utgjør 18 prosent av alle personer i privathusholdninger.

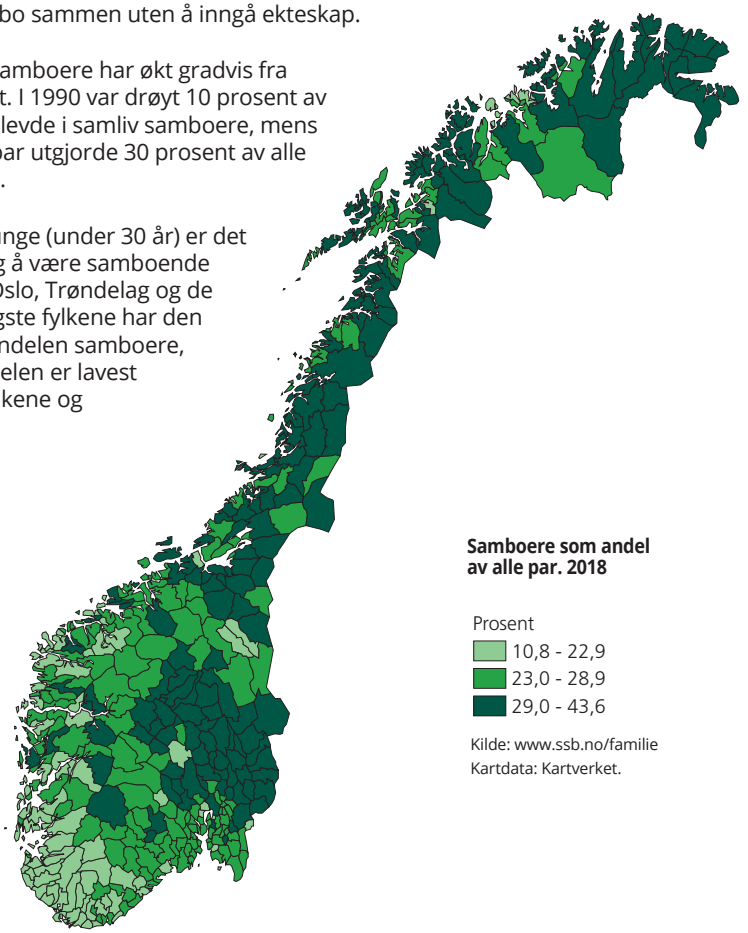
Det er, i befolkningen som helhet, ingen vesentlig forskjell på andelen menn og kvinner som bor alene. Men mens de enslige kvinnene er i flertall i den eldre delen av befolkningen, er mennene i flertall blant de yngre. Enpersonhusholdninger er særlig vanlig i bykjernene i de store byene og i spredtbygde strøk.

... og flere er samboere

Nedgangen i andelen gifte skyldes ikke bare at flere skiller seg og at flere bor alene. I tillegg velger en økende andel i aldersgruppen 30 år og over å bo sammen uten å inngå ekteskap.

Andelen samboere har økt gradvis fra 1980-tallet. I 1990 var drøyt 10 prosent av dem som levde i samliv samboere, mens samboerpar utgjorde 30 prosent av alle par i 2018.

Blant de unge (under 30 år) er det mer vanlig å være samboende enn gift. Oslo, Trøndelag og de tre nordligste fylkene har den høyeste andelen samboere, mens andelen er lavest i Agder-fylkene og Rogaland.

Kilde: www.ssb.no/familie
Kartdata: Kartverket.

Mer enn ett av tre ekteskap borgerlig

Etter at antallet ekteskapsinngåelser nådde et lavmål på begynnelsen av 1990-tallet, økte så antallet igjen fram til 2008, og deretter har antallet gradvis gått noe ned. Alderen til dem som giftet seg for første gang, har imidlertid gradvis gått opp, og var i 2017 på 32,3 år for kvinner og 34,9 for menn.

Andelen borgerlige vielser økte kraftig på 1970-tallet og nådde et toppunkt på midten av 1980-tallet, da 38 prosent var borgerlige. Senere sank andelen noe, for så å stige igjen, og andelen borgerlige vielser utgjør nå en over en tredjedel av alle vielser.

Når så mange ekteskap nå inngås borgerlig, må dette blant annet antas å ha sammenheng med at om lag 20 prosent av dem som gifter seg, inngår ekteskap nr. 2, 3 osv. En annen trend er å gifte seg i utlandet. Nesten 20 prosent av alle ekteskapene inngås i utlandet, og av disse er også det store flertallet borgerlige.

Flere lesbiske enn homofile gifter seg

I 1993 ble også partnerskap som samlivsform en del av statistikken, og det er siden den gang registrert over 5 000 inngåtte partnerskap eller ekteskap mellom personer av samme kjønn.

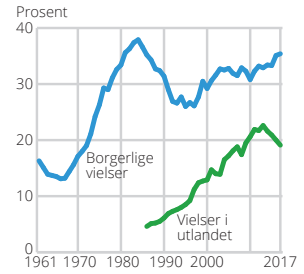
De første årene var det en klar overvekt av mannlige partnere, men fra 2006 har det årlig vært flere kvinner enn menn som har inngått partnerskap eller giftet seg med en av samme kjønn.

Skilsmisser

Fram til begynnelsen av 1990-tallet ble det stadig flere skilsmisser. Da stabiliserte det seg på om lag 10 000 per år. Etter 2012 har derimot noen færre skilt seg. Dette innebærer at 39 prosent av inngåtte ekteskap kan bli oppløst ved skilsmisse.

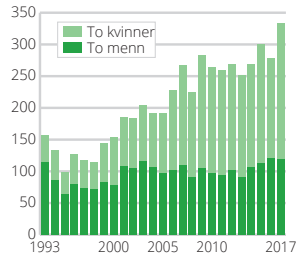
Vi vet imidlertid ikke hvor mange samboerskap som oppløses. Og med en stor og økende andel samboerpar blir etter hvert skilsmissetallene mindre interessante som en indikator på samlivsbrudd.

Andel borgerlige vielser og vielser i utlandet

Kilde: www.ssb.no/ekteskap

Antall inngåtte partnerskap/ekteskap[1]

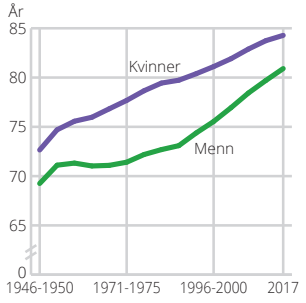

[1] F.o.m. 2009.

Kilde: www.ssb.no/ekteskap

Liv og død

Forventet levealder ved fødselen

Kilde: www.ssb.no/dode

Forventet gjenstående levetid ved ulike aldre. 2017

	Kvinner	Menn
0 år	84,3	80,9
10 år	74,5	71,2
20 år	64,6	61,3
30 år	54,7	51,6
40 år	44,9	41,9
50 år	35,3	32,4
60 år	26,0	23,4
70 år	17,4	15,3
80 år	10,0	8,4

Kilde: www.ssb.no/dode

Forventet levealder ved fødselen i utvalgte land. 2016

	Kvinner	Menn
Japan (2015)	87,1	80,8
Spania	86,3	80,5
Frankrike	85,7	79,5
Italia	85,6	81,0
Finland	84,4	78,6
Portugal	84,3	78,1
Norge	**84,2**	**80,7**
Sverige	84,1	80,6
Island	84,1	80,4
Østerrike	84,1	79,3
Hellas	84,0	78,9
Belgia	84,0	79,0
Irland	83,6	79,9
Tyskland	83,5	78,6
Nederland	83,2	80,0
Danmark	82,8	79,0

Kilde: Eurostat og OECD.

Et langt liv

Forventet levealder er en mye brukt indikator på befolkningens helsetilstand. En nyfødt gutt kan i dag forvente å bli 80,9 år, en jente 84,3. Dette er en markant økning siden perioden 1946–1950 da tallene var henholdsvis 69,3 og 72,7 år.

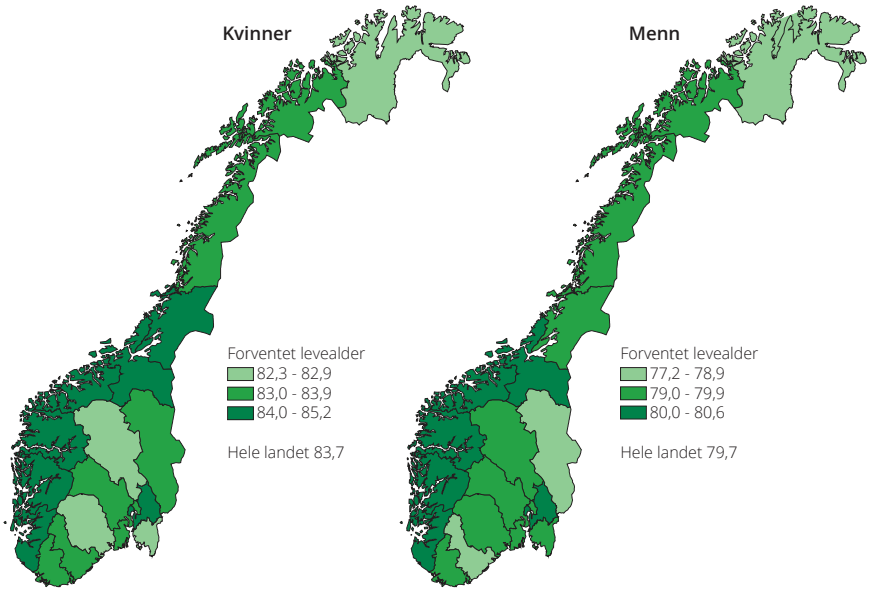
På 1950- og 1960-tallet var forskjellen i levealder mellom menn og kvinner økende, hovedsakelig fordi hjerte- og kardødeligheten blant menn økte. Fra midten av 1980-tallet er denne forskjellen gradvis blitt mindre.

Levealder varierer med geografi

Norske kvinner har i noen historiske perioder hatt den høyeste forventede levealderen i verden, men i dag kan kvinner i en rekke land regne med å leve lenger. På toppen finner vi japanske kvinner, med en forventet levealder på over 87 år, men også mange andre, blant annet søreuropeiske, kvinner blir nå eldre enn sine norske søstre.

På samme måte som det er store internasjonale forskjeller i levealder, er det også markerte regionale forskjeller i Norge. For eksempel kan menn i Møre og Romsdal forvente å leve nesten tre og et halvt år lenger enn menn i Finnmark.

Forventet levealder for menn og kvinner. 2011-2015

Kilde: www.ssb.no/dode
Kartdata: Kartverket.

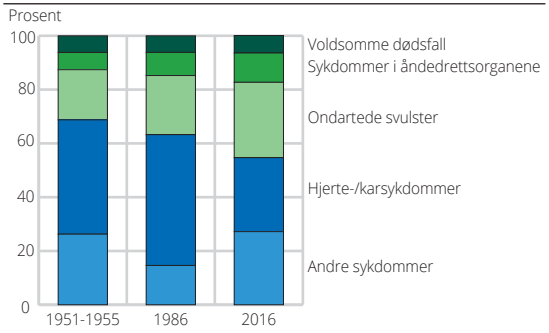
Hva dør vi av?

Allerede like etter andre verdenskrig var hjerte- og karsykdommer den vanligste dødsårsaken, og utover på 1960- og 1970-tallet døde flere av slike sykdommer. I 1986 sto de for nesten halvparten av dødsfallene, senere har det vært en betydelig nedgang.

Kreftdødsfallene, derimot, har vært økende i nesten hele perioden og var i 2016 på 28 prosent av alle dødsfall. Dødsfall av lungesykdommer, som KOLS og astma, økte fram til 2000, men har senere flatet ut.

Når det gjelder voldsomme dødsfall, har omfanget vært relativt stabilt i etterkrigsperioden. Men mens det tidligere var drukningsulykker og ulykker i fiske og skipsfart som preget statistikken, er det i dag fallulykker, trafikkulykker og selvmord som dominerer.

Dødsfall etter årsak

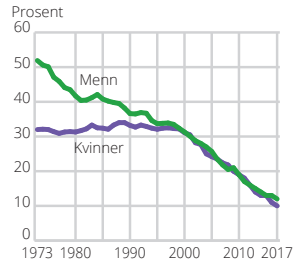
Kilde: Folkehelseinstituttet og www.ssb.no/dodsarsak

Færre dagligrøykere

Siden begynnelsen av 1970-tallet har andelen dagligrøykere sunket betraktelig. Andelen menn som røyker, har sunket fra over 50 til 12 prosent. For kvinner var andelen lenge stabil i overkant av 30 prosent, men har nå sunket til 10 prosent. Ytterligere 8 prosent av befolkningen oppgir at de røyker av og til.

Parallelt med nedgangen i andelen menn som røyker, har det de siste årene vært en økning i andelen som snuser. 17 prosent av menn i alderen 16–74 år oppgir at de snuser daglig, og 5 prosent snuser av og til. Snus er mest utbredt blant yngre menn, men også yngre kvinner snuser. Blant kvinner over 34 år er det kun 2 prosent som bruker snus, mens det i aldersgruppen 16−34 år er 13 prosent som snuser daglig.

Andel dagligrøykere 16-74 år

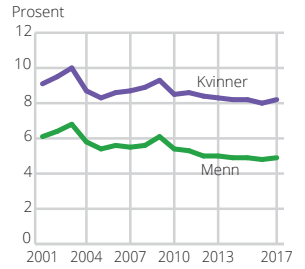
Kilde: www.ssb.no/royk

Flere år med god helse

Både menn og kvinner har fått flere friske leveår. Siden 2005 har antall friske leveår økt mer enn forventet levealder. Vi lever dermed en større del av livet med god helse enn tidligere. Nesten åtte av ti nordmenn oppgir å ha god helse, og en litt større andel menn enn kvinner oppgir at helsen er god, henholdsvis 81 og 78 prosent.

Sykefraværet har vært ganske stabilt de siste årene, både for egenmeldt og legemeldt fravær. Kvinner er oftere sykemeldt enn menn, mens menn skader seg mest på jobb. Av rapporterte arbeidsulykker i 2016 sto menn for om lag 56 prosent, mens 43 menn og 2 kvinner omkom på jobb.

Sykefravær

Kilde: www.ssb.no/sykefratot

Lisa går til skolen

Siden 1955 har det samlede antallet elever og studenter økt fra om lag 550 000 til nesten 1,2 millioner, og mer enn en femtedel av alle nordmenn sitter nå på skolebenken.

Grunnskole
Med overgangen fra 7-årig til 9-årig grunnskole økte elevtallet på 1960- og begynnelsen av 1970-tallet.

Deretter sank elevtallet fram til midten av 1990-tallet, for så å øke kraftig med skolestart for 6-åringer i 1997 (Reform 97). Høsten 2017 var det 633 000 grunnskoleelever.

Videregående skole
Etter en svak nedgang i elevtallet (elever og lærlinger) i videregående opplæring på 1990-tallet, har det i de siste årene vært en økning. Det var i 2017 henholdsvis 125 000 og 74 000 elever på studieforberedende og yrkesfaglige utdanningsprogram. I tillegg var det rundt 42 600 lærlinger og 2 000 lærekandidater. Det er et flertall av jenter på studieforberedende (56 prosent), mens det er flest gutter på yrkesfag (58 prosent).

Vel 90 prosent av 16–18-åringene er nå i videregående opplæring, sammenliknet med 65 prosent i 1980.

Universitet og høgskole
Den markante veksten i høyere utdanning flatet ut på slutten av 1990-tallet. Det samlede antallet studenter er 293 000 (inkl. utenlandsstudenter), og mer enn hver tredje 19–24-åring er nå i høyere utdanning.

Færre avbryter videregående

Ni av ti norske ungdommer i alderen 16–18 år er nå i videregående opplæring, som dermed kan sies å være nesten obligatorisk. Andelen som gjennomfører er økende, og omtrent tre fjerdedeler fullfører nå med studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år, mens rundt 15 prosent avbryter utdanningen før den er avsluttet. Frafallet er størst blant elever på yrkesfaglig utdanningsprogram. Det er også klare kjønnsforskjeller: Gutter avbryter oftere enn jenter.

Lisa går til skolen – og tar doktorgrad

Siden midten av 1980-tallet har kvinnene vært i flertall blant studentene, og seks av ti studenter er i dag kvinner. Kvinnene utgjør også et flertall (60 prosent) av de uteksaminerte kandidatene ved universitet og høgskoler.

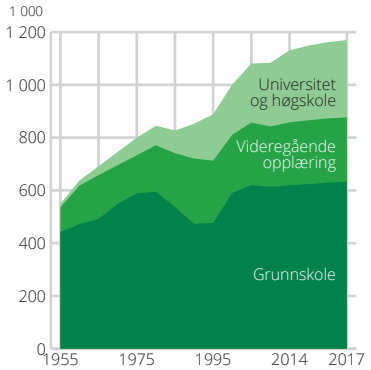
På høyere nivå utgjør kvinnene 57 prosent av kandidatene, og på lavere nivå er andelen 62 prosent. Når det gjelder doktorgrader har fordelingen vært omtrent 50/50 de siste årene.

Flere kvinner enn menn med høyere utdanning

Utdanningsnivået har økt kraftig blant nordmenn siden 1980. Og særlig kvinnene har økt sin andel blant dem som har universitets- og høgskoleutdanning.

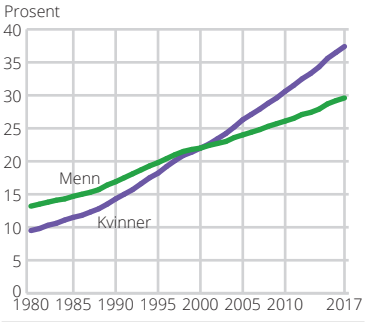
Blant dem under 60 år er det nå langt flere kvinner enn menn med høyere utdanning. Særlig stor er forskjellen i aldersgruppen 25–29 år, hvor 57 prosent av kvinnene har høyere utdanning, sammenliknet med 37 prosent av mennene. Men i den eldste aldersgruppen har menn fortsatt mest utdanning.

Antall elever i grunnskole og videregående opplæring og studenter ved universitet og høgskoler

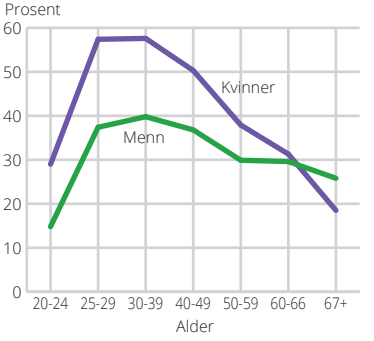
Kilde: www.ssb.no/utdanning/faktaside

Andel kvinner og menn med høyere utdanning

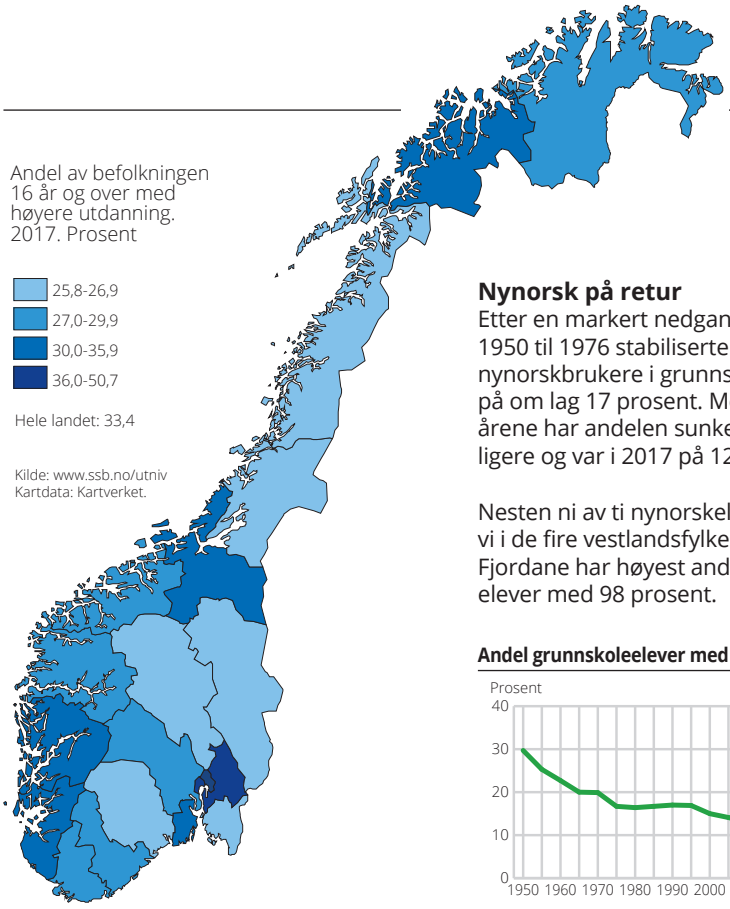

Kilde: www.ssb.no/utniv

Andel kvinner og menn i ulike aldersgrupper med høyere utdanning. 2017

Kilde: www.ssb.no/utniv

Nynorsk på retur

Etter en markert nedgang fra 1950 til 1976 stabiliserte andelen nynorskbrukere i grunnskolen seg på om lag 17 prosent. Men de siste årene har andelen sunket ytterligere og var i 2017 på 12 prosent.

Nesten ni av ti nynorskelever finner vi i de fire vestlandsfylkene. Sogn og Fjordane har høyest andel nynorskelever med 98 prosent.

Andel grunnskoleelever med nynorsk

Kilde: www.ssb.no/utgrs

Kommuner med høyest/lavest andel høyt utdannede. 2017

	Prosentandel
Høyest	
Bærum	52,5
Oslo	50,7
Asker	49,6
Nesodden	45,4
Ås	43,9
Lavest	
Gjerstad	16,1
Iveland	16,0
Værøy	14,6
Beiarn	14,4
Røst	13,8

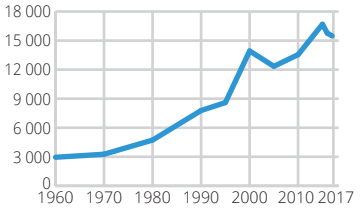
Kilde: www.ssb.no/utniv

Ut i verden ...

Flere og flere unge studerer i utlandet. Siden 1960 er antallet femdoblet, og økningen var særlig stor på 1990-tallet. Deretter sank antallet noe, for så å øke igjen til 2015.

I 2017 var det 15 500 norske studenter i utlandet. Også blant utenlandsstudentene er kvinnene nå i flertall – mer enn seks av ti utenlandsstudenter er kvinner.

Antall studenter i utlandet

Kilde: www.ssb.no/utuvh

Studenter i utlandet: De viktigste studielandene. 2017

	Antall studenter
Storbritannia	4 197
Danmark	2 341
USA	1 717
Polen	1 535
Ungarn	916
Australia	655
Sverige	584
Slovakia	544

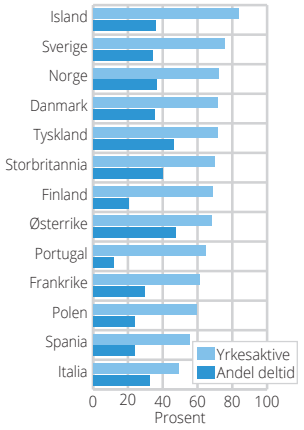
Kilde: www.ssb.no/utuvh

... og til Norge

Ikke bare norske studenter reiser utenlands. Også antallet utenlandske studenter i Norge har økt kraftig. Det er nå rundt 22 000 utenlandske studenter her i landet – mer enn en tredobling siden årtusenskiftet. Flest studenter kommer fra Vest-Europa, men det kommer også mange fra Russland og Kina.

Hele folket i arbeid?

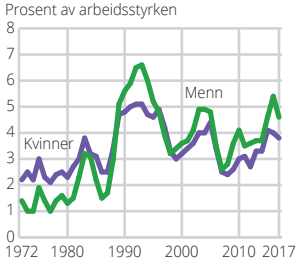
Yrkesaktive kvinner 15-64 år og andel med deltid. Utvalgte land. 2017

Kilde: Eurostat.

Arbeidsstyrken = summen av sysselsatte og arbeidsledige.

Arbeidsledige 15-74 år

Kilde: www.ssb.no/aku

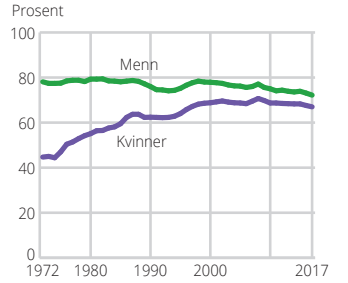
Kvinner nesten like yrkesaktive som menn ...

I 2017 var det 2,8 millioner personer i arbeidsstyrken, tilsvarende drøyt 50 prosent av befolkningen. Kvinnene utgjorde da 47 prosent av arbeidsstyrken.

Fra midten av 1970-tallet og fram til 1987 økte kvinners yrkesaktivitet markert. Under den økonomiske lavkonjunkturen fra 1987 til 1993 var kvinnenes yrkesfrekvens stabil, mens den falt noe for menn. Fra 1993 og fram til tusenårsskiftet var det igjen en økning i yrkesfrekvensen. Så holdt den seg stabil for både kvinner og menn fram til 2008. I årene deretter har det derimot vært nedgang for begge kjønn, og størst har nedgangen vært for dem under 25 år. Det henger sammen med at stadig flere tar høyere utdanning.

I 2017 var 67 prosent av kvinnene og 72 prosent av mennene i alderen 15–74 år i arbeidsstyrken.

Andel personer 15-74 år i arbeidsstyrken

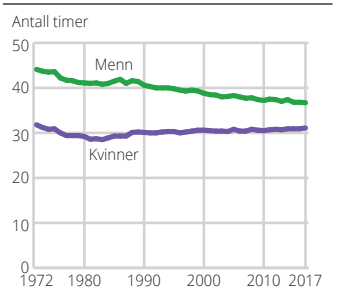
Kilde: www.ssb.no/aku

... men har kortere arbeidstid

Mange kvinner jobber fortsatt deltid, selv om andelen er synkende. I 1980 jobbet 47 prosent heltid, i 2017 var andelen økt til 63 prosent. Menns heltidsandel er stabil omkring 85 prosent, og deltid er i stor grad forbeholdt skoleungdom.

Siden 1972 er menns faktiske ukentlige arbeidstid redusert med vel sju timer, fra 44 til 37. Kvinners arbeidstid sank noe fram til 1983, fordi økningen i sysselsettingen for en stor del var i form av deltidsansatte. Deretter har veksten i større grad kommet som heltidssysselsetting, og kvinners gjennomsnittlige arbeidstid har økt med om lag to timer til 31.

Ukentlig arbeidstid for sysselsatte

Kilde: www.ssb.no/aku

Menn hardest rammet av ledigheten

Fra begynnelsen av 1970-årene og fram til lavkonjunkturen i 1983–1984 var arbeidsledigheten stabil i underkant av 2 prosent av arbeidsstyrken, hele tiden om lag 1 prosentpoeng høyere for kvinner enn for menn.

Da ledigheten steg på 1980-tallet, jevnet kjønnsforskjellene seg ut, og fra 1988 til 1995 var arbeidsledigheten større for menn før forskjellene ble mindre.

Nedgangstidene i oljebransjen de siste årene har rammet menn klart hardest, mens ledigheten nå ser ut til å være på vei ned igjen for begge kjønn. I begynnelsen av 2018 var ledighetsraten 4,4 prosent for menn og 3,5 for kvinner.

Kvinner oftere i offentlig virksomhet

Om lag en tredjedel av alle sysselsatte arbeider i dag i offentlig forvaltning, hele 47 prosent av kvinnene og bare 19 prosent av mennene. Kvinnene er i stor grad ansatt i kommunene, mens mennene er mer likelig fordelt på stat og kommune.

Fortsatt manns- og kvinneyrker

Til tross for økende utdanningsnivå er både menns og kvinners yrkesvalg fortsatt nokså tradisjonelle. Typiske kvinneyrker er førskole- og grunnskolelærere, sykepleiere og renholdere. Typiske mannsyrker er håndverkere, vaktmestere, sjåfører og ingeniører.

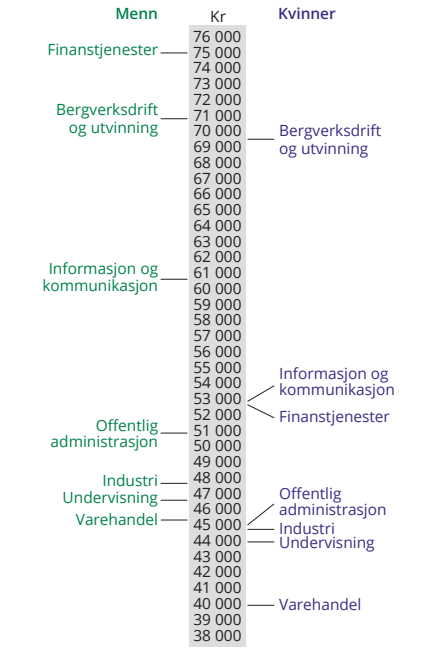
Store lønnsforskjeller

Siden 1970 har årslønnen økt fra 29 700 kroner til 541 000 i 2017. Justert for prisutviklingen har økningen vært på 121 prosent.

I gjennomsnitt var månedslønnen for menn og kvinner i 2017 henholdsvis 47 140 og 40 860 kroner. Kvinnenes månedslønn utgjør altså 87 prosent av mennenes. Denne forskjellen har endret seg lite de siste årene. Men i et noe lengre perspektiv er forskjellen blitt mindre, omkring 1960 var kvinners lønn bare 60 prosent av menns.

Dette forholdet varierer imidlertid mellom ulike næringer. For ansatte i finanstjenester utgjør kvinners lønn bare 70 prosent av menns, mens forholdstallet i undervisning er 94 prosent.

Månedslønn i utvalgte næringer. Heltidsansatte[1]. September 2017

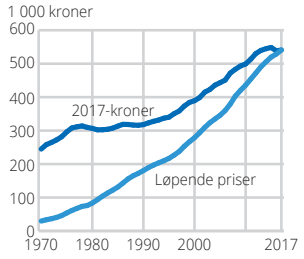
[1] Ansatte med stillingsprosent større eller lik 100.
Kilde: www.ssb.no/lonnansatt

Andel sysselsatte kvinner i utvalgte yrker. 2017

Kilde: www.ssb.no/aku

Årslønn. Løpende priser og 2017-kroner

Kilde: www.ssb.no/knr

Fattig og rik

Medianinntekt
Den inntekten som deler befolkningen i to. Det vil altså være like mange med inntekt høyere enn medianen, som det er med inntekt lavere enn medianen.

Eldre par sterkest vekst

Siden 1990 har husholdningenes inntekter etter skatt hatt en realvekst på 65 prosent, og medianinntekten var i 2016 på 497 600 kroner. Den største inntektsveksten finner vi hos eldre par, men også aleneboende eldre har doblet inntekten. Lavest inntektsøkning har det vært blant yngre aleneboende, par under 45 år og enslige foreldre.

Medianinntekt etter skatt[1] for ulike husholdningstyper. Kroner

	1990	2000	2005	2010	2016	Prosentvis endring 1990-2016
Alle husholdninger	**301 000**	**344 800**	**410 000**	**462 300**	**497 600**	**65**
Aleneboende under 45 år	201 500	237 500	250 600	270 700	285 700	42
Aleneboende 45-64 år	191 800	234 000	263 700	297 400	321 100	67
Aleneboende 65 år+	126 700	157 700	189 600	229 800	258 600	104
Par u/barn, eldste under 45 år	389 400	482 300	530 100	585 400	586 800	51
Par u/barn, eldste 45-64 år	401 700	490 300	569 400	652 300	742 100	85
Par u/barn, eldste 65 år+	248 900	318 200	389 400	479 500	556 400	124
Par m/barn, yngste barn 0-6 år	439 600	553 800	622 700	707 100	743 600	69
Par m/barn, yngste barn 7-17 år	482 900	608 600	690 700	794 300	864 500	79
Par m/voksne barn, yngste barn 18 år+	530 200	675 300	755 500	868 800	963 300	82
Enslig mor/far m/barn 0-17 år	252 900	314 300	352 900	391 700	401 800	59
Enslig mor/far m/voksne barn, 18 år+	336 900	412 500	438 100	496 900	532 400	58

[1] Faste 2016-kroner. Studenthusholdninger er utelatt.
Kilde: www.ssb.no/ifhus

Kvinners inntekt drøyt to tredjedeler av menns

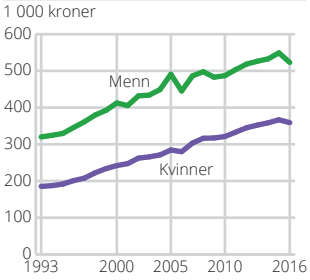
I 2016 var gjennomsnittlig bruttoinntekt for alle voksne personer 441 200 kroner, og gjennomsnittlig utlignet skatt var 25 prosent. Mens heltidssysselsatte kvinners gjennomsnittlige månedslønn er 87 prosent av menns, utgjør kvinners årlige bruttoinntekt bare 69 prosent av menns inntekt. I 1984 var det tilsvarende forholdstallet 47 prosent.

Når inntektsforskjellene mellom menn og kvinner er langt større enn lønnsforskjellene, skyldes dette at færre kvinner er yrkesaktive og at de oftere arbeider deltid. Menn mottar også en forholdsvis større andel av kapitalinntektene. I tillegg kommer at et stort flertall av minstepensjonistene er kvinner.

Litt større inntektsforskjeller

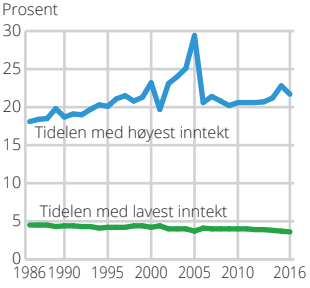
Inntektsandelen til tidelen personer med lavest husholdningsinntekt har sunket litt siden 1986. Samtidig har tidelen med høyest inntekt økt sin andel, fra 18 til 22 prosent. Varslede endringer i regler for beskatning av aksjeutbytte fører ofte til at det betales ut mye utbytte i årene før slike skatteendringer trer i kraft. Dette skjedde for eksempel i både 2004 og 2005, og igjen i 2015. Dermed økte ulikheten markant i disse årene. Men selv om en ser bort fra slike skattetilpasninger, viser statistikken at inntektsforskjellene, utenom en liten nedgang i 2016, har økt hvert år siden 2009.

Gjennomsnittlig bruttoinntekt. 2016-kroner

Kilde: www.ssb.no/selvangivelse

Andelen av samlet inntekt etter skatt per forbruksenhet som tilfaller personer med høyest/lavest inntekt[1]

[1] Personer i studenthusholdninger er utelatt.
Kilde: www.ssb.no/ifhus

Økt konsentrasjon av formuer

Husholdningenes boligformue utgjør to tredjedeler av bruttoformuen, som i 2016 var på 3,9 millioner kroner i gjennomsnitt. Nettoformuen, der gjeld er trukket fra, var på 2,6 millioner. Mer enn halvparten av husholdningene hadde i 2016 en nettoformue på over 1 million kroner. Dette dekker imidlertid over store ulikheter, og fordelingen er svært skjev. Tidelen av husholdningene med størst formue disponerte i 2016 vel halvparten av all formue, med et gjennomsnitt på 12,9 millioner kroner.

Formuessammensetning for husholdningene. Kroner

	2010	2012	2016
Realkapital[1]	1 952 300	2 279 700	2 802 200
Bruttofinanskapital i alt	763 600	804 700	1 101 200
Bankinnskudd	335 000	380 300	472 200
Annen finanskapital	428 600	424 400	629 000
Bruttoformue	2 715 900	3 084 400	3 903 400
Gjeld	991 600	1 106 700	1 350 000
Nettoformue	1 724 400	1 977 700	2 553 400

[1] Inkludert beregnet markedsverdi av bolig(er).

Kilde: www.ssb.no/ifhus

Konsentrasjonen av formuer har økt de senere årene, blant annet på grunn av økningen i verdier av aksjer og verdipapirfond. Når formue er langt skjevere fordelt enn inntekt, henger dette sammen med at den er akkumulert over lengre tid (ofte over generasjoner), mens inntekt refererer til ett enkelt år.

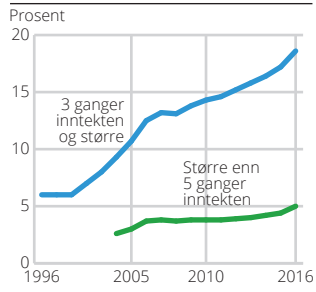
Flere med stor gjeldsbyrde, men rentene betyr mindre

Gjennomsnittshusholdningens gjeld har økt kraftig de siste årene og var på 1,4 millioner kroner i 2016. Andelen med gjeld som er minst tre ganger større enn samlet husholdningsinntekt, er nå 19 prosent. 5 prosent har en gjeld som er større enn fem ganger inntekten.

Gjeldsøkningen har vært større enn inntektsveksten de senere årene. Men renten har vært lav, slik at boutgiftsbelastningen ikke har økt. Rundt 1990 var det gjennomsnittlig vel 70 prosent av husholdningene som hadde renteutgifter som utgjorde 15 prosent eller mindre av inntekten. Senere er andelen – på grunn av lavere rentenivå – steget, og er nå på vel 90 prosent.

Sammenliknet med andre OECD-land er gjeldsbelastningen høy i Norge. Bare i Danmark og Nederland har husholdningene høyere gjeld.

Andel husholdninger med gjeld tre ganger inntekten og større og gjeld større enn fem ganger inntekten

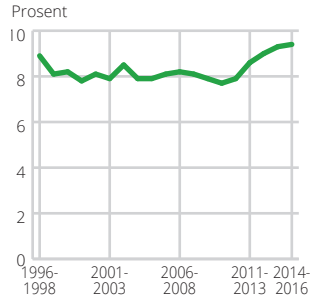
Kilde: www.ssb.no/ifhus

9 prosent med vedvarende lavinntekt

Andelen personer med lavinntekt avhenger i stor grad av hvordan dette defineres. Med EUs definisjon, som hyppigst benyttes, hadde 13 prosent av befolkningen en inntekt under den årlige lavinntektsgrensen i 2016. Lavinntekt er ifølge denne definisjonen en husholdningsinntekt per forbruksenhet lavere enn 60 prosent av medianinntekten i befolkningen. Om vi utelater studenter fra beregningen, blir andelen med lavinntekt 11 prosent.

Om vi beregner andelen personer som har lav inntekt over en treårsperiode, blir andelen noe lavere. I perioden 2014–2016 hadde 9 prosent vedvarende lavinntekt med EUs definisjon, og andelen har økt hvert år siden 2011.

Andel personer med vedvarende lavinntekt[1]

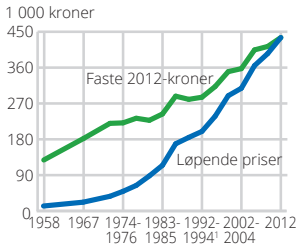

[1] Studenter utelatt.

Kilde: www.ssb.no/ifhus

Mer enn til salt i maten

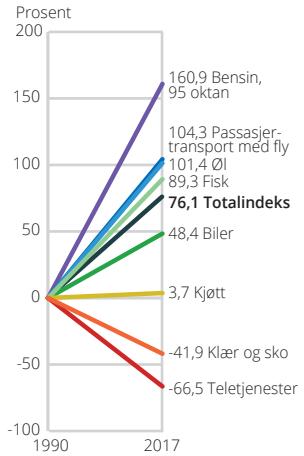
Forbruksutgift per husholdning. Løpende og faste priser

Kilde: www.ssb.no/fbu

Forbruksundersøkelsen fra 2012 er den hittil siste som er utgitt av SSB.

Prisvekst, utvalgte varer og tjenester. 1990-2017

Kilde: www.ssb.no/kpi

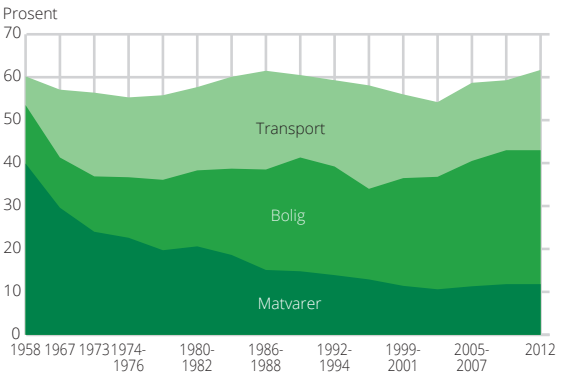
Mer enn tredoblet forbruk siden 1958

I 2012 var gjennomsnittlige årlige totale forbruksutgifter per husholdning 435 500 kroner. I 1958 var det tilsvarende beløpet 11 088 kroner, som omregnet til 2012-kroner tilsvarer om lag 129 000. Om man også tar hensyn til at husholdningene i denne perioden er blitt mindre, er det reelle forbruket nærmere firedoblet.

Mindre til mat ...

Det er to hovedtendenser som har preget utviklingen i forbrukets sammensetning. Utgiftsandelen til mat og drikke var synkende fram til år 2000 og har deretter stabilisert seg (samtidig som vi blir mer opptatt av matvareprisene). En gjennomsnittshusholdning brukte i 2012 bare snaut 12 prosent av budsjettet til mat, sammenliknet med 40 prosent i 1958.

Andel av husholdningenes forbruksutgifter som går til matvarer, bolig og transport

Kilde: www.ssb.no/fbu

... og mer til bolig

Til gjengjeld bruker vi en stadig større andel av budsjettet til bolig – 31 prosent i 2012. Dette er mer enn en dobling siden 1960-tallet. Transportutgiftene (blant annet kjøp, vedlikehold og drift av bil) økte også fram til om lag 1970, men har vært ganske stabile etter det.

Mindre til klær og sko

Noe overraskende, kanskje, bruker vi også en mindre andel av budsjettet til klær og sko. Vel 5 prosent brukte vi til dette i 2012, mindre enn halvparten av hva vi gjorde i 1958.

Det skyldes ikke at vi kjøper mindre klær og sko, men henger sammen med at disse varene relativt sett er blitt billigere, fordi prisveksten har vært langt mindre enn for de fleste andre varer.

Sammenliknet med resten av Europa skiller ikke norske husholdningers forbruksmønster seg nevneverdig fra gjennomsnittet av de 28 EU-landene, men noen forskjeller er det. Norske husholdninger bruker mer på bolig, kultur og fritid samt transport, men mindre på mat, helse og utdanning.

Mer vin, mindre øl og brennevin

Siden 1945 er den samlede omsetningen av alkohol mer enn tredoblet, og årlig kjøper hver voksen person nå i gjennomsnitt omtrent seks liter ren alkohol.

Alkoholomsetningen økte jevnt fram til omkring 1980, og da først og fremst på grunn av et økende forbruk av øl og brennevin. Deretter sank brennevinsforbruket med mer enn 50 prosent, og samtidig stabiliserte ølkonsumet seg, mens vinkonsumet steg. Etter en økning fram til 2011 sank totalomsetningen litt, men har de siste årene flatet ut. Disse omsetningstallene omfatter imidlertid verken taxfree-salget på flyplassene, turistimport eller grensehandel. Folkehelseinstituttet beregner også dette og sier at i tillegg til den registrerte omsetningen kommer omtrent tre kvart alkoholliter per innbygger som er såkalt uregistrert omsetning, kjøpt i taxfree-butikker, i Sverige og i andre land.

Endrede matvaner ...

Ikke bare bruker vi en mindre andel av pengene til mat, vi bruker dem også på andre matvarer.

Norge er ikke lenger et «pottit-land». Fra 1958 til 2012 ble forbruket av poteter redusert med nesten to tredjedeler, til 27 kilo per person (av dette inntas vel 5 kilo som potetgull, pommes frites, o.l.). Også forbruket av smør, margarin og oljer er halvert i perioden. Forbruket av kjøtt har ligget nokså stabilt de siste 25 årene. Derimot har forbruket av frukt og grønnsaker økt.

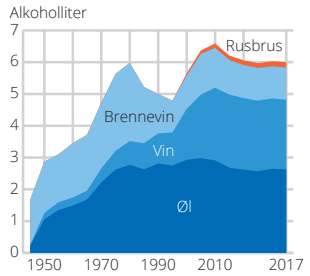
Helsedirektoratet skriver også i sin rapport *Utviklingen i norsk kosthold 2017* at de siste ti årene har forbruket av grønnsaker økt med om lag 24 prosent, mens forbruket av frukt og bær har økt med om lag 3 prosent. Forbruket av fisk, regnet som hel urenset fisk, er imidlertid redusert med ca. 7 prosent i perioden 2006–2016.

... og drikkevaner

Det er ikke bare når det gjelder alkohol at drikkevanene er endret. Melkeforbruket er redusert – fra nesten 170 liter per person til vel 70 i 2012. Og mens vi tidligere for det meste drakk H-melk, er det nå lettmelk og skummet melk som dominerer.

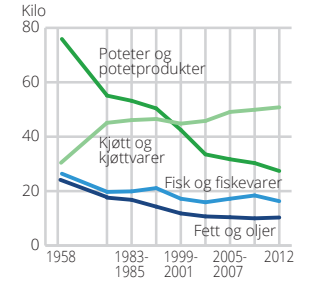
Til gjengjeld er konsumet av alkoholfrie drikkevarer (mineralvann, juice og brus) mangedoblet siden 1958, og vi drakk nesten 110 liter hver i 2012. Denne økningen tilsvarer omtrent nedgangen i melkeforbruket.

Alkoholomsetning per innbygger 15 år og over

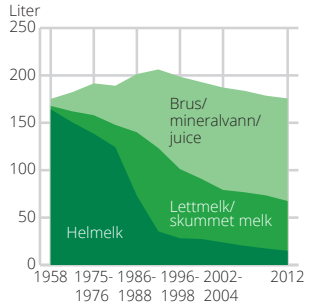
Kilde: www.ssb.no/alkohol

Forbruk av utvalgte matvarer per person per år

Kilde: www.ssb.no/fbu

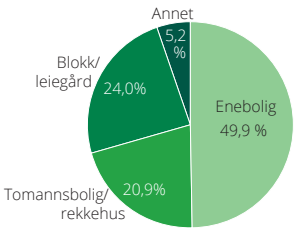
Forbruk av melk og mineralvann per person per år

Kilde: www.ssb.no/fbu

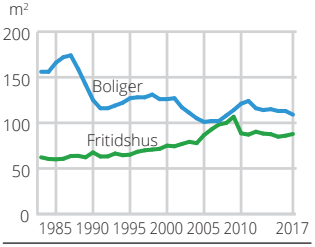
I hus og hytte

Boliger. 2018

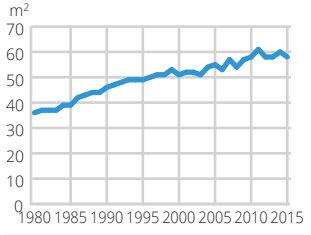
Kilde: www.ssb.no/boligstat

Gjennomsnittlig bruksareal nye boliger og fritidshus

Kilde: www.ssb.no/byggeareal

Boareal per person

Kilde: www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/sosiale-indikatorer-2014 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC, SSB.

Fortsatt flest eneboliger

Det er om lag 2 548 000 boliger i Norge. 50 prosent av boligene er eneboliger, 21 prosent er tomannsboliger, rekkehus, kjedehus og andre småhus, mens 24 prosent er blokkleiligheter.

Mer enn åtte av ti personer bor i bolig med egen hage eller tomt, men det er stadig flere som bor i blokkleiligheter.

Nesten åtte av ti husholdninger eier boligen selv

77 prosent av husholdningene eier boligen sin, mens 23 prosent leier. Det vanligste er å være selveier. 63 prosent av alle husholdningene er det, mens 14 prosent er andels- eller aksjeeiere. 82 prosent av befolkningen 16 år og over bor i en bolig som husholdningen eier. Denne andelen har vært ganske stabil siden 1997, en periode der det har vært svært høy prisvekst for boliger. Sammenliknet med de fleste andre europeiske land er andelen personer som er eiere eller som bor i enebolig, høy i Norge.

Mindre boliger – større hytter

På midten av 1980-tallet var nybygde boliger nesten tre ganger så store som nye fritidsboliger. Deretter sank boligenes areal, noe som skyldes den økende andelen blokkleiligheter. Samtidig økte arealet på nye fritidsboliger, og i 2007 bygde vi omtrent like store hytter som boliger. De siste årene har så forskjellen økt igjen.

Bedre plass ...

Til tross for at vi nå bygger mindre boliger, så har gjennomsnittsboligen fire rom, en økning fra 3,6 i 1980. Fordi også husholdningene samtidig er blitt mindre (2,2 bosatte per bolig sammenliknet med 2,7 i 1980) blir boligene relativt sett også romsligere. Hvis vi sier at de som bor i bolig med minst tre rom mer enn antallet personer i husholdningen bor svært romslig, så gjelder dette nå om lag en tredjedel av befolkningen. Men ikke alle har like mye plass. 10 prosent bor trangt, det vil si at det er færre rom enn personer i boligen (eller én person bor på ett rom), og at antall kvadratmeter (p-areal) er under 25 per person.

... og høyere boligstandard ...

I 1980 manglet fortsatt 10 prosent av befolkningen bad eller dusj, men allerede i 1990 var dette redusert til 1 prosent. Samtidig har andelen personer med to eller flere bad i boligen økt fra 18 prosent i 1988 til 39 i 2015.

... men dårlig rullestoltilgjengelighet

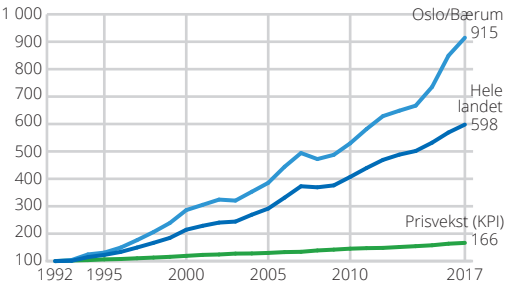
Bare én av tre bodde i 2015 i en bolig der det ikke er trapper, trinn, bratte partier eller andre hindringer som gjør det vanskelig for rullestolbrukere å komme inn. Og bare én av hundre bodde i en bolig der rullestolbrukere kan komme til i alle rom. 81 000 personer over 66 år bodde i 2016 i andre etasje eller høyere uten å ha heis. Dette er 11 prosent av alle personer i denne aldersgruppen, og andelen er omtrent like stor blant dem som er over 80 år.

Boligprisen nesten seksdoblet siden 1992

Fra 1992 til 2017 økte prisen på brukte boliger med nesten 500 prosent. Til sammenlikning har den generelle prisveksten i perioden vært om lag 66 prosent.

Prisøkningen har vært særlig stor i Oslo-området, og i Oslo og Bærum har boligprisene økt med 815 prosent i perioden, selv om prisene falt i løpet av 2017. Prisen på blokkleiligheter har økt langt mer enn på eneboliger. Fra 2013 var det en nedgang i boligprisene i Stavanger og etter hvert også i resten av Rogaland og Agder, etter flere år med sterk vekst. Siden 2016 har imidlertid prisene steget igjen i denne regionen.

Prisutvikling på brukte boliger. 1992=100

Kilde: www.ssb.no/bpi og www.ssb.no/kpi

464 000 fritidshus

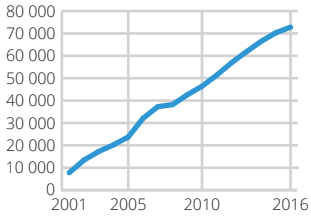
Ved inngangen til 2018 var det 464 000 fritidshus (hytter, sommerhus og boliger benyttet som fritidsbolig) i Norge. Flest var det i det nye fylket Trøndelag (52 000) og Oppland (51 000). Antall fritidsboliger per kvadratkilometer var høyest i Vestfold (6,5) og lavest i Finnmark (0,3).

26 prosent av alle husholdninger oppga i 2015 at de eier fritidshus. I tillegg har svært mange tilgang til slik bolig, så til sammen fire av ti husholdninger eier eller har tilgang til fritidsbolig.

Et relativt nytt utviklingstrekk er at mange nå kjøper fritidshus i utlandet. Siden 2001 er antallet personer med fast eiendom i utlandet mer enn nidoblet og var på 73 000 i 2016. Spania og Sverige er landene som har fristet flest, etterfulgt av Tyrkia og Frankrike.

Det norske hyttemarkedet er derimot ikke like fristende for folk i andre land. Bare 2,5 prosent av hyttene i Norge eies av utlendinger.

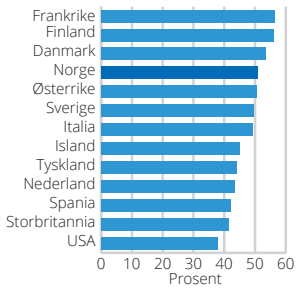
Antall personer med fast eiendom i utlandet

Kilde: www.ssb.no/selvangivelse

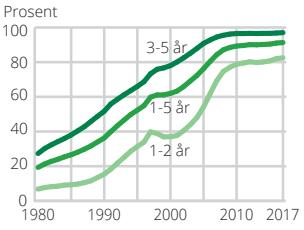
Fra vugge til grav

Offentlige utgifter som andel av BNP i utvalgte land. 2016

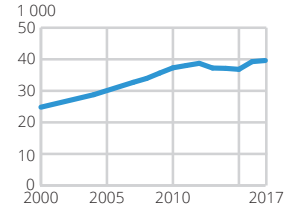
Kilde: OECD.

Barnehagedekning

Kilde: www.ssb.no/barnehager

Antall barn med barnevernstiltak. Per 31. desember

Kilde: www.ssb.no/barneverng

Velferdsstatens framvekst

Velferdsstatens hovedoppgaver er – ved siden av ansvaret for befolkningens helse og utdanning – omsorg for barn, eldre og andre omsorgstrengende, og økonomisk sikring av den enkelte. Velferdssamfunnets framvekst har i stor grad vært en utvikling i retning av at det offentlige har overtatt ansvar for omsorgstjenester og velferdsytelser som tidligere ble utført i familien.

Velferdsstatens utvikling gjenspeiles på ulike måter i statistikken, blant annet om vi ser på offentlige utgifter som andel av bruttonasjonalproduktet. Omkring 1960 utgjorde offentlige utgifter ca. 30 prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP). Deretter økte andelen gradvis til over 50 prosent på begynnelsen av 1990-tallet før den igjen sank noe, blant annet på grunn av store oljeinntekter og høyt BNP. Etter mange år med en andel på 40-tallet, er den igjen over 50 prosent.

Utgifter til undervisning, helsestell og sosial trygd og velferd utgjør størstedelen av disse utgiftene.

Full barnehagedekning?

Det var i underkant av 5 900 barnehager i Norge i 2017. Over halvparten av disse var private, og de sto for 50 prosent av barnehagetilbudet.

Nesten 282 000 barn har nå plass i barnehage, og dekningsgraden synes å ha stabilisert seg. Av alle barn i alderen 1–5 år har 91 prosent nå barnehageplass, noe som innebærer en økning på 70 prosentpoeng siden 1980.

Av de eldste barna (3–5 år) har nesten alle (97 prosent) barnehageplass. For de yngste barna sank dekningsgraden noen år fra 1999 da kontantstøtten ble innført, men har senere økt til nesten 83 prosent.

De senere årene har det vært en markert nedgang i antallet barn som mottar kontantstøtte, og ved utgangen av mars 2018 ble det utbetalt kontantstøtte for om lag 17 000 barn, mot over 90 000 i mars 2000. Ifølge NAV har reduksjonen over tid sammenheng med blant annet barnehageutbygging i kommunene, opphør av kontantstøtte for toåringer i 2012 og innstramninger i regelverket med virkning fra 1. juli 2017.

Barnevern: Flere barn under omsorg

I løpet av de siste 50 årene er antallet barn med barnevernstiltak ved utgangen av året mer enn seksdoblet, fra 6 000 til 39 600. Og antallet barn som i løpet av året mottar en eller annen form for tiltak, er enda høyere – 55 700 i 2017. Dette tilsvarer nesten 4 prosent av alle barn i alderen 0–22 år.

Langt de fleste barnevernsbarna mottar ulike former for hjelpetiltak, som besøkshjem, støttekontakt eller barnehageplass. Om lag 40 prosent av barna er plassert utenfor hjemmet, de fleste i fosterhjem.

Ny økning i sosialhjelp

Antallet sosialhjelpsmottakere økte kraftig på 1980-tallet, og nådde 166 000 i toppåret 1994. Deretter sank tallene fram til 2008, men har siden økt, og i 2017 var antallet mottakere 132 700. Dette utgjør 3 prosent av befolkningen i aldersgruppen 18 år og over.

Gjennomsnittlig stønadstid i 2017 var drøyt fem måneder, og gjennomsnittlig stønadsbeløp var 9 252 kroner per måned.

Andelen sosialhjelpsmottakere er særlig stor blant unge, blant enslige (særlig menn) og enslige forsørgere. Det er også et økende antall innvandrere blant mottakerne – innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn utgjorde 46 prosent av sosialhjelpsmottakerne i 2017.

Økende antall uførepensjonister

På midten av 1970-tallet var antall uførepensjonister omtrent 140 000, og det var like mange menn og kvinner. Utover på 1980-tallet økte så antallet kraftig og særlig blant kvinner. På begynnelsen av 1990-tallet flatet veksten ut, og antallet gikk ned i noen år, for så å øke igjen etter 1995.

I 2017 var det samlede antallet uførepensjonister 325 900: 189 300 kvinner og 136 600 menn. Dette utgjør nesten 10 prosent av befolkningen 18–67 år. Opp til 35-årsalder er det noe flere menn enn kvinner som mottar uførepensjon – med økende alder øker flertallet kvinner.

Når antallet kvinnelige uførepensjonister har økt så markert, må dette ses i sammenheng med den sterke økningen i kvinners yrkesdeltakelse i denne perioden. Psykiske lidelser og muskel- og skjelettsykdommer er de vanligste årsakene til uførepensjon.

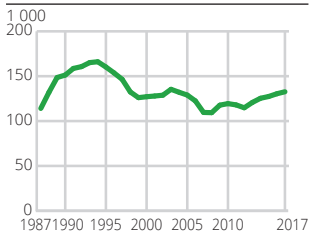
Omsorgstjenester: Fra institusjon til bolig

De offentlige omsorgstjenestene kan grovt deles inn i to hovedsektorer: Institusjoner og hjemmetjenester.

Siden midten av 1990-tallet har det vært en klar vekst i antall brukere av kommunale omsorgstjenester, noe som først og fremst skyldes at flere nå får hjelp i hjemmet. Særlig har antallet som får hjemmesykepleie økt. Også antallet plasser i kommunalt disponerte omsorgsboliger har økt kraftig. I slike boliger bor det nå over 44 500 beboere.

Når det gjelder institusjonsplassene (alders- og sykehjem), så har antallet slike plasser vært rundt 41 000 de siste årene, men tallet går jevnt nedover. Ombygging av dobbeltrom til enkeltrom er med på å redusere antall plasser. Enkeltrom utgjør nå 98 prosent av rommene.

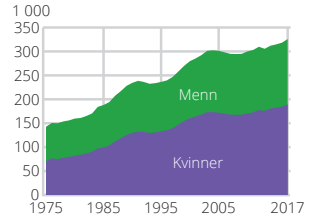
Økonomisk sosialhjelp[1]. Antall mottakere

[1] Tall for 2003 og 2004 inkluderer mottakere av introduksjonsstønad.

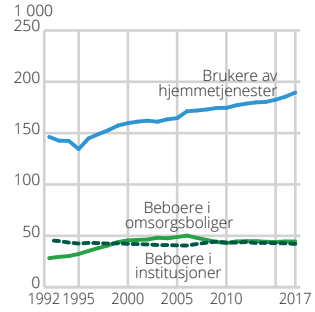
Kilde: www.ssb.no/soshjelpk

Antall uførepensjonister[1]

[1] F.o.m. 2004 inkluderer tallene også personer med tidsbegrenset uførestønad.
Kilde: NAV.

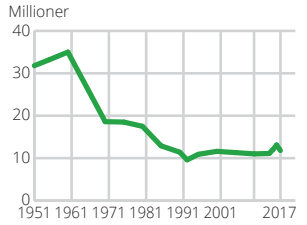
Brukere av ulike omsorgstjenester

Kilde: www.ssb.no/pleie

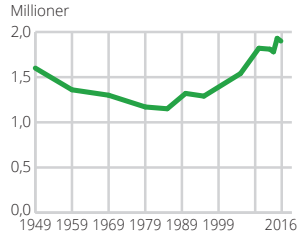
Sal og scene

Antall kinobesøk

Kilde: www.ssb.no/kultur_kostra

Antall tilskuere på teater og opera/ballett

Kilde: www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/kulturstatistikk-2016.

Stabilt kinobesøk

1950-årene var – i Norge som i Europa for øvrig – kinoens gullalder, og besøkstallene nådde om lag 35 millioner i 1960, noe som tilsvarer nesten ti kinobesøk per innbygger.

På begynnelsen av 1960-tallet kom fjernsynet til Norge, og fram til 1970 ble så besøkstallene nesten halvert, mens det på 1970-tallet bare var en svak nedgang. På 1980-tallet kom en ny nedgangsperiode, og bunnen ble nådd i 1992, med ca. 9,5 millioner besøk. De siste årene har besøkstallene ligget mellom 11 og 13 millioner, og i 2017 var det 11,8 millioner kinobesøk. Besøksandelen på norske filmer var i underkant av 18 prosent.

Bak de stabile besøkstallene de siste årene skjuler det seg to ulike tendenser: Andelen som har vært på kino siste år har økt litt, til 72 prosent i 2016, men har ligget på rundt 70 prosent fra 2004. Samtidig har gjennomsnittlig antall kinobesøk sunket hele dette århundret, fra vel fire besøk til under tre. Særlig de unge går nå sjeldnere på kino enn tidligere, men det er fortsatt denne gruppen som går oftest.

Flere på opera ...

Også teater-, ballett- og operabesøket var lenge synkende. Men fra midten av 1980-tallet tok besøket seg opp, og etter en stagnasjon omkring 1990 har det igjen økt og ligger nå på rundt 1,9 millioner besøk.

Særlig har besøkstallene for opera og ballett økt markert de siste årene. Halvparten av befolkningen oppgir å ha vært på teater i løpet av et år, 8 prosent har vært på opera og 14 prosent har sett ballett.

... og på konserter

Andelen som har vært på konsert i løpet av året, økte markert fra 1991 til 2008, fra 48 til 62 prosent. Senere har andelen vært stabil.

Om lag 40 prosent var på en kunstutstilling og/eller besøkte et museum i løpet av 2016.

Flere tilskuere på idrettsarrangement

Andelen som er tilskuere på et idrettsarrangement i løpet av året ligger stabilt mellom 50 og 60 prosent. Men gjennomsnittlig antall besøk økte i 2016 til sju, det høyeste tallet siden 1991.

Fotball er den idretten som har flest tilskuere, fulgt av håndball. De fleste idrettene har forholdsvis stabile tilskuertall, mens skiidretten hadde et uvanlig høyt tall i 1994, antakelig på grunn av OL på Lillehammer.

Biblioteket mer enn bøker

Utlånet av bøker fra folkebibliotekene økte i hele etterkrigsperioden og fram til på begynnelsen av 1990-tallet: Fra 3,3 millioner utlån i 1945–1946 til vel 20 millioner. Deretter har utlånet sunket til knapt 17 millioner i 2016.

På slutten av 1980-tallet begynte bibliotekene også med utlån av musikk, lydbøker og DVD-er. Dette utgjør nå drøyt 5 millioner utlån i året og innebærer et samlet utlån på 22 millioner.

Nesten halvparten av befolkningen besøker et folkebibliotek i løpet av året, og i tillegg til å låne bøker og andre medier er det nå mange som deltar på ulike åpne arrangementer på bibliotekene. I 2017 ble det gjennomført nærmere 50 000 ulike arrangementer med til sammen 1,3 millioner deltakere.

Kultur: Mest for kvinner – og høyt utdannede

Det er flere kvinner enn menn som bruker de tradisjonelle kulturtilbudene. Kvinner går i større grad på teater, ballett-/danseforestillinger, kunstutstillinger og folkebibliotek. Menn går derimot oftere på ulike idrettsarrangement. Menn og kvinner går i omtrent like stor grad på kino og kulturfestivaler, museer, konserter og opera/operette.

I tillegg til kjønnsforskjellene er forskjellene mellom de ulike utdanningsgruppene de mest slående: De fleste kulturtilbud benyttes langt oftere av folk med høyere utdanning. Særlig er forskjellene tydelige når det gjelder de «smale» kulturtilbudene som kunstutstillinger, teater, ballett og opera.

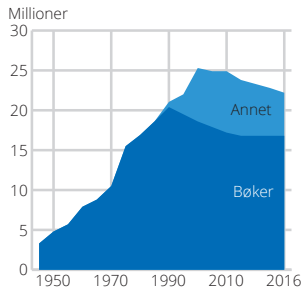
Personer med høyere utdanning benytter også litt oftere mer populære tilbud som kino og bibliotek og – noe mer overraskende kanskje – de går også oftere på ulike idrettsarrangement. Kulturfestivaler, som omfatter alt fra jazzfestivaler og festspill til matfestivaler og båtfestivaler, har derimot liten forskjell mellom utdanningsgruppene.

Andel personer 9-79 år som har besøkt ulike kulturinstitusjoner siste år. Prosent

	1991	1994	1997	2000	2004	2008	2012	2016
Kino	58	61	60	65	68	70	67	72
Idrettsarrangement	57	59	54	57	55	56	55	55
Folkebibliotek	49	51	52	52	54	51	49	46
Museum	41	45	44	45	42	43	41	44
Teater/musikal/revy	44	45	44	50	49	53	45	50
Kunstutstilling	41	44	43	44	42	42	38	36
Konsert	48	55	57	58	61	62	61	62
Ballett-/danseforestilling	8	9	8	11	12	13	14	14
Opera/operette	5	5	6	6	5	7	8	8
Kulturfestival	..	..	..	..	28	32	31	32

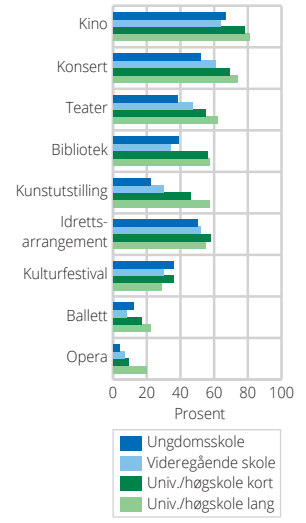
Kilde: www.ssb.no/kulturbar

Antall utlån ved folkebibliotekene

Kilde: www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/kulturstatistikk-2016.

Andel som har vært på ulike kulturarrangement siste år. 2016

Kilde: www.ssb.no/kulturbar

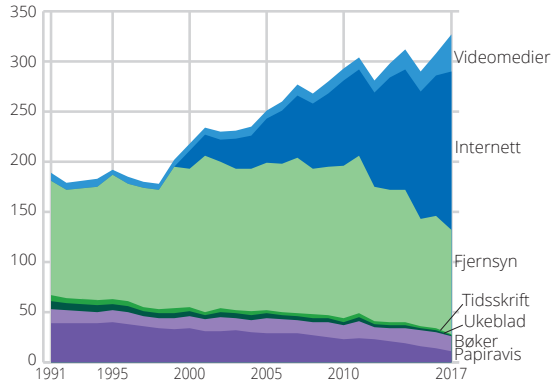
Fra papir til skjerm

Skjerm-mediene overtar

Fjernsynets dominerende stilling er ikke ny, allerede i 1991 brukte vi nesten dobbelt så lang tid foran TV-skjermen som vi brukte til lesing.

I løpet av 1990-tallet fortsatte tiden brukt til lesing å synke, samtidig som vi så langt mer TV. I tillegg fikk (og brukte) flere og flere hjemme-PC med internett. Daglig tilbringer vi nå i gjennomsnitt over 2 ½ time på nettet. Til sammen innebærer dette at vi i dag bruker over ti ganger så mye tid foran skjermen som til lesing i papir-medier.

Antall minutter brukt til skjerm- og papirmedier en gjennomsnittsdag

Kilde: www.ssb.no/medie

Fjernsynet fortsatt viktig

Andelen som så fjernsyn var relativt stabil på 1990- og 2000-tallet med vel 80 prosent, mens tiden foran skjermen økte. Fra 2011 gikk både andelen seere og tiden foran skjermen ned hvert år, og etter en liten utflating går nå begge nedover igjen. Andelen som bruker videomedier, som blant annet omfatter strømme-tjenester, er økende, og var i 2017 på 37 prosent.

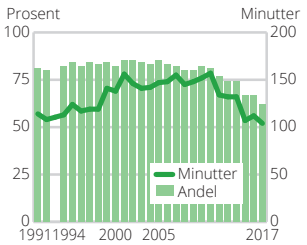
De ivrigste TV-seerne finner vi blant de eldste (67–79 år), som bruker om lag fire timer foran TV-skjermen hver dag.

De fleste er på nettet

Siden midten av 1990-tallet har andelen som bruker internett daglig, økt fra under 10 prosent til 90 prosent. Vi bruker nå nesten 2 timer og 40 minutter på nettet daglig, og det er de i alderen 16–24 år som er de mest ivrige brukerne, med over fire timer per døgn.

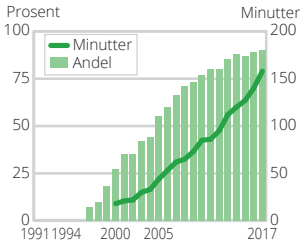
Bruken av sosiale medier har økt betydelig de siste årene, og av dem som var på nettet en gjennomsnittsdag i 2017, var 73 prosent innom Facebook. 57 prosent var innom andre sosiale medier.

Andel som ser fjernsyn og tid brukt en gjennomsnittsdag[1]

[1] Økningen i tid brukt i 1999 kan i noen grad skyldes endringer i undersøkelses-opplegget.

Andel som har brukt internett og tid brukt en gjennomsnittsdag

Radio = populærmusikk og nyheter

Fra 1991 til 2009 sank andelen som lyttet på radio daglig fra 71 til 53 prosent. Deretter fikk radioen et oppsving, og andelen radiolyttere økte og var på 64 prosent i 2014. Etter det har det gått litt nedover, og i 2017 var andelen radiolyttere 54 prosent. Det er først og fremst populærmusikk og nyhetsprogrammer folk hører på – henholdsvis 48 og 43 prosent hører på slike programmer en gjennomsnittsdag – men også underholdning har mange lyttere. Værmelding og barne- og ungdomsprogrammer har mistet mange lyttere.

Radioen er først og fremst de middelaldrende og eldres medium. Personer i alderen 67–79 år har størst lytterandel, med 66 prosent. Det er også radiolyttere i denne aldersgruppen som bruker mest tid til lytting, med i gjennomsnitt 3 timer og 21 minutter.

Færre leser papiraviser

Avisenes opplag økte fram til omkring 1990, men har siden stagnert og falt. Samtidig har andelen som leser papiraviser daglig, sunket siden midten av 1990-tallet, fra 85 til 32 prosent. Og vi bruker også mindre tid til avislesing, i gjennomsnitt 11 minutter per dag. De som faktisk leser papiraviser, bruker i snitt 34 minutter på dette en gjennomsnittsdag. Det er særlig i de yngste aldersgruppene at avislesing er blitt mindre vanlig.

Andelen som leser aviser på internett, var på 52 prosent i 2017.

Bøker: Fra utlån til kjøp?

Utlånet av bøker fra folkebibliotekene har gått jevnt nedover, fra 4,7 i året per innbygger i 1993 til 3,2 i 2016.

Andelen som leser bøker på fritiden viser en litt annen utvikling. Etter en viss nedgang på 1990-tallet økte andelen som har lest en bok i løpet av dagen, og har de senere årene ligget rundt 25 prosent. Andelen boklesere er høyere blant kvinner enn blant menn, henholdsvis 29 og 20 prosent i 2017, mens tilsvarende tall i 1991 var 28 og 19.

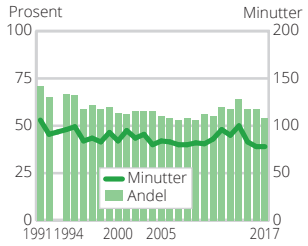
Bare 2 prosent leste en e-bok en gjennomsnittsdag i 2017, denne andelen har vært den samme i mange år.

Ukeblader

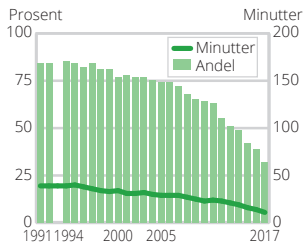
Andelen ukebladlesere var i 1991 21 prosent, mens det er nå bare er 5 prosent av befolkningen som leser ukeblader på papir en gjennomsnittsdag.

Kvinner leser langt oftere ukeblader enn menn, og særlig gjelder dette eldre kvinner. I alderen 67 år og over leste 19 prosent av kvinnene ukeblader en gjennomsnittsdag i 2017, sammenliknet med 7 prosent av mennene. For befolkningen totalt sett var tallene henholdsvis 8 og 2 prosent.

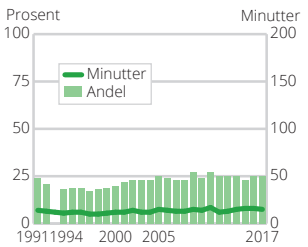
Andel radiolyttere og tid brukt en gjennomsnittsdag

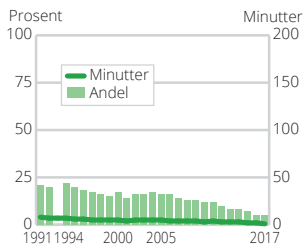
Andel papiravislesere og tid brukt en gjennomsnittsdag

Andel boklesere og tid brukt en gjennomsnittsdag

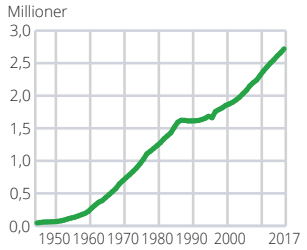

Andel ukebladlesere og tid brukt en gjennomsnittsdag

På fire hjul

Antall personbiler

Kilde: www.ssb.no/bilreg

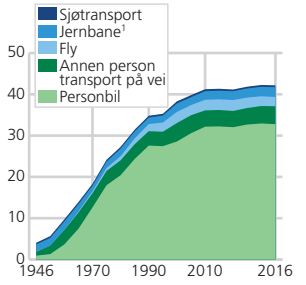
Mil etter mil ...

I 1946 reiste nordmenn i gjennomsnitt 4 km daglig (innenlands) og nesten halvparten av reisen (1,8 km) foregikk med jernbane. I dag reiser vi ti ganger så langt: 42 km. Det er først og fremst bruk av personbil og fly som har økt, for jernbane og sjøtransport har tallene endret seg lite i løpet av 70 år.

... bil etter bil

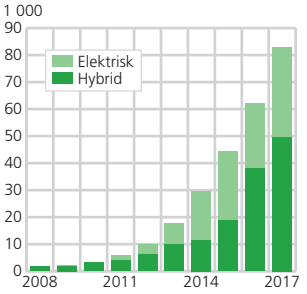
Den totale bilbestanden (inkludert vare- og lastebiler og busser) var i 2017 3,3 millioner, hvorav personbiler utgjorde 2,7 millioner. Fra 1960 – da bilsalget ble frigitt – og fram til 1987 var det en kontinuerlig vekst i bilparken. I siste halvdel av 1990-tallet opplevde vi igjen en sterk vekst.

Innenlands persontransport. Passasjerkilometer per innbygger per dag

[1] Inkl. sporveier/forstadsbaner.
Kilde: www.ssb.no/transpinn

Nyregistrerte el- og hybridbiler[1]

[1] Personbiler ekskl. bruktimporterte.

Kilde: OFV (Opplysningsrådet for Veitrafikken).

Biltettheten er 513 personbiler per 1 000 innbyggere. Størst er den i Hedmark (604) og Oppland (597), lavest i Oslo (437) og Hordaland (456). 90 prosent av befolkningen bodde i 2014 i en husholdning med tilgang til bil ifølge Transportøkonomisk institutts siste reisevaneundersøkelse, mens 45 prosent hadde tilgang til minst to biler.

Bensin var lenge det dominerende drivstoffet, men fra 2007 er det hvert år solgt mer diesel enn bensin. I 2017 utgjorde diesel 73 prosent av det samlede drivstoffsalget, men både bensin- og dieselsalget hadde en nedgang i 2017.

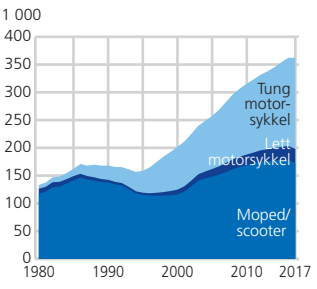
De siste årene har salget av elbiler og hybrider skutt fart. I 2017 utgjorde de til sammen over halvparten av nyregistrerte personbiler.

På to hjul

Det er ikke bare bilparken som vokser, også antallet motoriserte tohjulinger er økende. Etter en foreløpig topp på midten av 1980-tallet flatet salget ut. Samtidig økte antallet tunge motorsykler, mens mopeden tapte terreng. Men etter årtusenskiftet har igjen mopedsalget tatt seg kraftig opp. Og nå er det ikke lenger den tradisjonelle mopeden som selger, men hovedsakelig scootere.

Elsykler ser også ut til å komme for fullt. Totalt ble det solgt nesten 36 000 elsykler i 2016, mot drøyt 22 500 i 2015, viser tall fra Norsk elbilforening.

Antall tohjulinger

Kilde: www.ssb.no/bilreg

Mobilitetens pris

Men mobiliteten har sin pris. Siden 1940 er til sammen over 23 000 personer omkommet på norske veier. Antallet dødsfall i trafikken økte i hele etterkrigsperioden og nådde et toppunkt i begynnelsen av 1970-årene med vel 500 drepte hvert år. Siden den gang har trenden vært en nedgang i antall drepte, og i 2017 døde 106 i trafikken – det laveste tallet siden 1947. På samme måte som for 70 år siden er også i dag det store flertallet (70 prosent) av de drepte menn.

Antallet skadde viser en liknende økning fram til om lag 1970. Men skadetallene sank ikke på samme måte som antallet drepte, de holdt seg lenge ganske stabilt rundt 11 000–12 000 i året. De siste årene har imidlertid også skadetallene sunket. Av nesten 5 300 skadde i 2017 var rundt 13 prosent hardt skadd.

Øst og sør verst

I forhold til folketallet har det i Norge vært 2–3 drepte i trafikken per 100 000 innbyggere de siste årene. Det er omtrent på nivå med Sverige, men lavere enn Danmark og Finland.

Trafikkdødeligheten i Europa viser både et øst-vest-skille (høyere dødelighet i øst enn i vest) og et nord-sør-skille (lavere dødelighet i nord enn i sør).

Drepte i trafikken per 100 000 innbyggere i enkelte europiske land. 2016

Bulgaria	9,9
Romania	9,7
Latvia	8,1
Polen	8,0
Hellas	7,7
Litauen	6,7
Ungarn	6,2
Portugal	5,5
Frankrike	5,2
Finland	4,7
Tyskland	3,9
Danmark	3,7
Storbritannia	2,8
Sverige	2,7
Norge	**2,6**

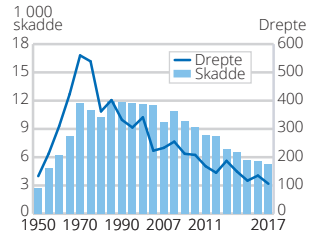
Kilde: European Commission og Statistisk sentralbyrå.

Utferdstrang: Langt og lenge

«Norrønafolket det vil fare», skriver Bjørnson … og særlig utenlands, kunne vi tilføye. Selv om det totale antall reiser (med minst én overnatting) vi foretar i løpet av et år har vært relativt stabilt i overkant av 20 millioner, har reisemålene endret seg. Det store flertallet av reisene er feriereiser (rundt 18 millioner). Mens antall innenlandske feriereiser har sunket fra 2002, økte utenlandsreisene kraftig til 2013, fra 4,2 millioner reiser til 7,6. De har imidlertid falt litt igjen de siste årene, til 7,0 millioner i 2017.

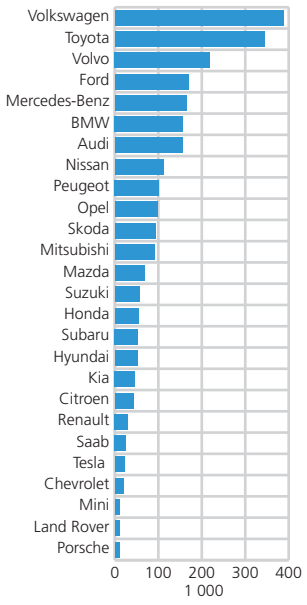
Økningen i antall utenlandsreiser har vært spesielt stor blant de eldre, noe som nok henger sammen med den relativt markerte inntektsveksten denne gruppen har opplevd de siste årene.

Antall drepte og skadde i trafikken

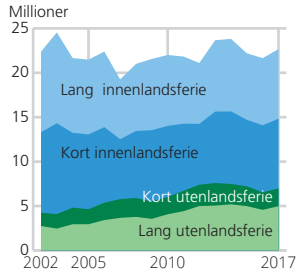
www.ssb.no/vtu

De vanligste bilmerkene. Registrerte personbiler. 2017

Kilde: www.ssb.no/bilreg

Antall feriereiser

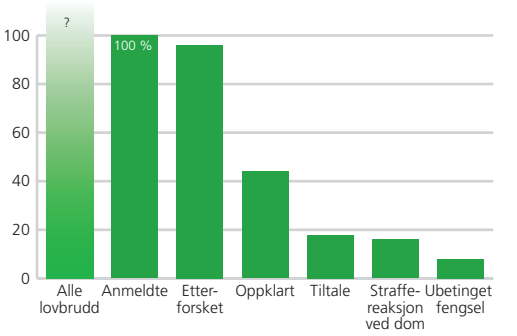
Kilde: www.ssb.no/reise

Lovens arm

Fra lovbrudd til straff

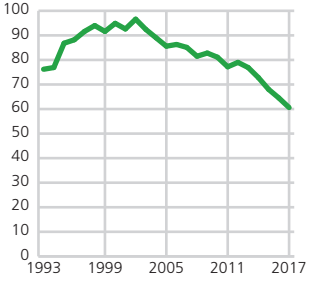
Hvis vi følger alle politianmeldelser gjennom rettssystemet, kan vi noen år senere gjøre opp følgende status for disse: Et lite antall av anmeldelsene blir henlagt fordi det ikke har funnet sted noe straffbart forhold. Av alle lovbrudd som blir ferdig etterforsket og avgjort, blir nærmere halvparten henlagt som uoppklart. Av de lovbruddene som blir oppklart, blir et flertall avgjort ved forelegg eller påtaleunnlatelse. Om lag en femtedel av lovbruddene resulterer med tiltale i domstolene, og nesten alle disse medfører straffereaksjon ved dom. Mindre enn 10 prosent av lovbruddene ender med ubetinget fengsel.

Fra lovbrudd til straff: Skjematisk framstilling av lovbruddenes gang gjennom rettsapparatet

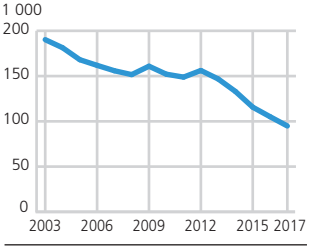
Kilde: Straffesakskjeden: www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/lovbrudd-fra-anmeldelse-til-dom

Anmeldte lovbrudd per 1 000 innbyggere

Kilde: www.ssb.no/lovbrudda

Antall anmeldte eiendomstyverier

Kilde: www.ssb.no/lovbrudda

Økning – så nedgang

I et lengre perspektiv har antallet anmeldte lovbrudd økt kraftig. Antallet etterforskede forbrytelser er omtrent tidoblet siden slutten av 1950-årene, men om vi tar hensyn til at også befolkningen har økt i perioden, representerer økningen en femdobling.

Etter tusenårsskiftet har det samlet sett vært en betydelig nedgang i den registrerte kriminaliteten, og vi må antakelig 30 år tilbake for å finne mindre kriminalitet enn det vi har i dag.

Nesten 900 lovbrudd anmeldes hver dag

Etter en økning på 1980- og 1990-tallet nådde antallet anmeldte lovbrudd en topp i 2002, med 437 300. Deretter har antallet sunket til 318 600 i 2017. Det har først og fremst vært en nedgang i antallet mer alvorlige lovbrudd (tidligere omtalt som forbrytelser i statistikken), mens antallet mindre alvorlige lovbrudd (tidligere omtalt som forseelser) har vært noenlunde stabilt etter 2002.

Mange tyverier, men færre innbrudd i boliger og biler

Med 94 900 eiendomstyverier i 2017 utgjør denne lovbruddsgruppen 30 prosent av alle anmeldte lovbrudd. Samtidig er det for denne gruppen at nedgangen har vært klart størst de siste årene. Det er særlig tyverier fra boliger og tyverier av og fra biler som viser en markert nedgang over lengre tid. En av årsakene til nedgangen kan være økt utbredelse av ulike sikringssystemer (som låser og alarmer), både i bil og bolig. Andre typer tyverier, som tyveri fra personer på offentlige steder, har imidlertid ikke hatt en tilsvarende nedgang.

Mindre narkotika de aller siste årene

Fra introduksjonen av «narkotika» som begrep i kriminalstatistikken på slutten av 1960-tallet har omfanget av denne typen lovbrudd økt kraftig. Fra toppåret 2013, med nesten 47 300 anmeldte narkotikalovbrudd, har det imidlertid vært en årlig nedgang – til 33 600 i 2017. Grov narkotikaovertredelse mot straffeloven utgjorde da i underkant av 3 prosent, mens mindre alvorlige overtredelser av legemiddelloven (bruk og mindre besittelse) utgjorde 52 prosent av alle narkotikalovbruddene.

Ikke mer vold, men flere seksuallovbrudd

Vold og mishandling utgjør drøyt 10 prosent av anmeldte lovbrudd, og i gjennomsnitt har antall tilfeller ligget på rundt 35 000 de senere årene. Fremdeles er det slik at de mindre alvorlige typene – trusler og kroppskrenkelser – dominerer. I levekårsundersøkelsen som spør om utsatthet og uro for lovbrudd, svarte 3,5 prosent av befolkningen i 2015 at de har vært utsatt for vold eller trusler om vold i løpet av året. Denne andelen har sunket noe de siste årene, særlig for unge menn – som også har en nedgang i politianmeldelser.

Årlig ble i underkant av 1 000 seksuallovbrudd anmeldt i perioden 1960 og fram til midten av 1980-tallet. Etter dette har det registrerte antallet økt betydelig for de fleste typer av seksuallovbrudd, og i 2017 ble det anmeldt nesten 8 000 seksuallovbrudd.

Noe er langt mer oppklart enn annet

Hvorvidt lovbrudd blir oppklart eller ikke varierer. Av lovbruddsgruppene har rusmiddellovbrudd den høyeste oppklaringsprosenten, med 84 i 2016. Også trafikkovertredelser og ordens- og integritetskrenkelser har høy oppklaringsprosent, med henholdsvis 82 og 74 i 2016.

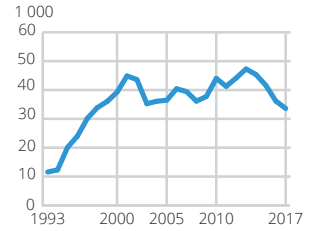
Eiendomstyveri og eiendomsskade har lavest oppklaringsprosent, med henholdsvis 21 og 19 prosent. Blant de mer spesifiserte lovbruddstypene er det imidlertid relativt stor ulikhet i andelene som blir oppklart eller ikke. For eksempel endte 79 prosent av alle mindre tyveri fra butikk og annet salgssted som oppklarte, mens dette kun gjaldt 3 prosent av sykkeltyveriene.

Gjerningsmannen sjelden kvinne

De siste årene har det vært en nedgang i antall unge som blir siktet for lovbrudd. Tar vi hensyn til endringene i folketallet, har omfanget av siktede personer under 30 år blitt redusert med 31 prosent i perioden 2007–2016. Men fortsatt er det unge i alderen 18–20 år som har den høyeste andelen siktede, og dette gjelder for begge kjønn. I 2016 ble nesten 7 prosent av alle 18-årige menn tatt for ett eller flere lovbrudd. Den tilsvarende andelen blant 18-årige kvinner var under 2 prosent.

Kvinnene utgjør knapt 17 prosent av dem som siktes for lovbrudd. Kvinneandelen er forholdsvis høy blant siktede for tyveri, særlig mindre tyveri fra butikker, samt bedrageri og enkelte andre vinningslovbrudd.

Antall anmeldte narkotikalovbrudd

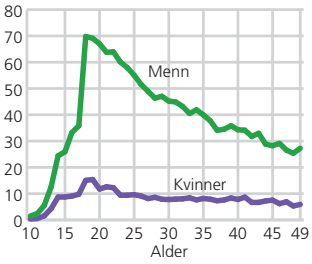
Kilde: www.ssb.no/lovbrudda

Andelen oppklarte lovbrudd. 2016

Kilde: www.ssb.no/lovbrudde

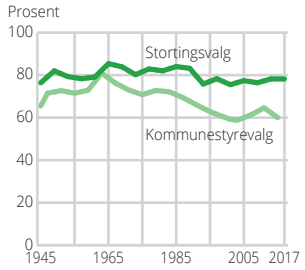
Siktede for lovbrudd. Per 1 000 innbyggere i ulike aldre. 2016

Kilde: www.ssb.no/lovbrudde

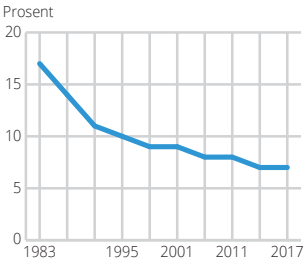
Valgets kval

Valgdeltakelse

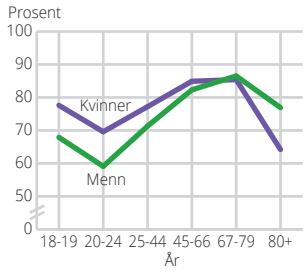
Kilde: www.ssb.no/stortingsvalg og www.ssb.no/kommvalg

Andel personer 16 år og over som er medlem av et politisk parti

Kilde: www.ssb.no/orgakt

Valgdeltakelse. Stortingsvalget 2017

Kilde: www.ssb.no/stortingsvalg

Stabil deltakelse ved stortingsvalg

Stortingsvalgdeltakelsen kulminerte i 1965 da 85 prosent av de stemmeberettigede avga stemme. Senere sank den til 76 prosent i 2001, men har senere økt litt igjen, og var på 78 i 2017.

Ved sametingsvalget samme år var valgdeltakelsen 70 prosent. Og blant norske statsborgere med innvandrerbakgrunn var valgdeltakelsen ved stortingsvalget 55 prosent.

Ved kommunestyrevalgene var valgdeltakelsen lenge synkende. I 2003 stemte bare knapt seks av ti velgere, sammenliknet med vel åtte av ti i 1963. Ved valgene i 2007 og 2011 gikk deltakelsen noe opp, før den falt til 60 prosent igjen i 2015.

Ved fylkestingsvalgene er valgdeltakelsen enda lavere, og i 2015 stemte bare 56 prosent av de stemmeberettigede ved fylkestingsvalget.

Årlig blir det også avholdt et varierende antall lokale folkeavstemninger om ulike temaer. I 2016 ble det avholdt hele 204 folkeavstemninger, mens det i 2017 bare var 8. De fleste avstemningene de siste årene har dreid seg om kommunetilhørighet i tilknytning til kommunereformen, og valgdeltakelsen har variert fra under 10 prosent til 75.

Inntrykket av redusert interesse for partipolitikk bekreftes av tall som viser at også andelen som er medlemmer av et politisk parti, har sunket. Fra 1983 til 2014 ble andelen mer enn halvert – fra 17 til 7 prosent − men den har holdt seg uendret siden.

Relativt høy valgdeltakelse i Norge

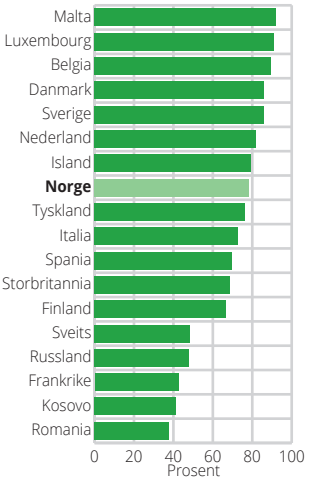
I nordisk sammenheng er deltakelsen i norske stortingsvalg ikke spesielt stor. Våre nordiske naboer Danmark, Sverige og Island har alle en høyere valgdeltakelse enn oss.

I europeisk sammenheng, derimot, ligger Norge i det øvre sjiktet og innenfor topp ti. Høyest valgdeltakelse finner vi på Malta med 92 prosent, og i Luxembourg og Belgia, der stemmegiving er påbudt, med om lag 90 prosent. Lavest er den i Romania, Kosovo og Frankrike med under 45 prosent.

Økt valgdeltakelse blant de yngste

Til tross for at valgdeltakelsen både blant førstegangs- og andregangsvelgere økte både i 2013 og 2017, er den fortsatt langt lavere enn blant eldre velgere. Fra midten av 20-årene stiger valgdeltakelsen med økende alder, for så å falle markant etter 80 år.

Valgdeltakelse ved valg til nasjonalforsamlinger i noen europeiske land. Siste valg

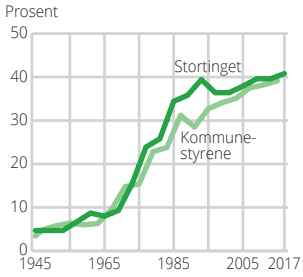

Kilde: IDEA (The International Institute for Democracy and Electoral Assistance).

Kvinner bruker oftere stemmeretten

Tradisjonelt har menn hatt en noe høyere valgdeltakelse enn kvinner. Ved de første valgene etter andre verdenskrig lå valgdeltakelsen blant menn 6–7 prosentpoeng over den blant kvinner. På slutten av 1980-tallet var denne forskjellen utjevnet, og senere har litt flere kvinner enn menn brukt stemmeretten. Det er særlig yngre kvinner som har en høyere valgdeltakelse, mens det blant de eldste er mennene som oftest stemmer.

Andel kvinnelige representanter på Stortinget og i kommunestyrene

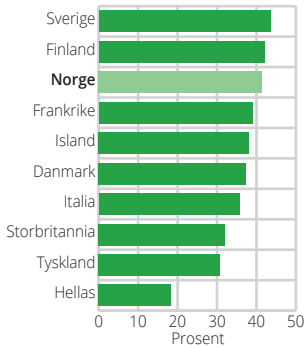
Kilde: www.ssb.no/stortingsvalg og www.ssb.no/kommvalgform

Flere kvinner – både på Stortinget og i kommunestyrene

Fra begynnelsen av 1970-tallet økte kvinneandelen både på Stortinget og i kommunestyrene kraftig. De siste årene har andelen kvinnelige stortingsrepresentanter ligget rundt 40 prosent, mens andelen kvinner i kommunestyrene fortsatt er litt lavere. På Stortinget er kvinneandelen høyest i Senterpartiet med 53 prosent, Arbeiderpartiet har 49 prosent, Høyre 44, SV 36, Fremskrittspartiet 26, Kristelig Folkeparti 25 og Venstre har 13 prosent. De to partiene med bare en representant hver, Rødt og MDG, er ikke så interessante i denne sammenhengen.

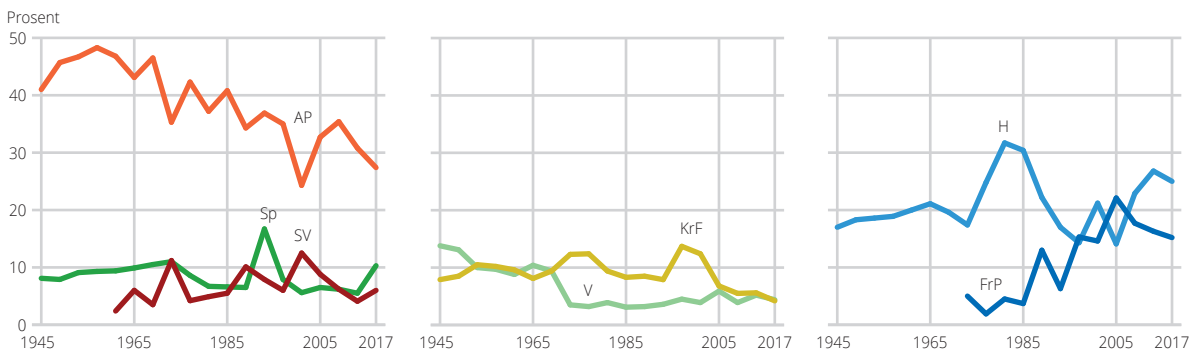
Sammenliknet med andre europeiske land kommer Norge høyt opp på listen. Bare i de øvrige nordiske landene finner vi en like stor eller større andel kvinner i de lovgivende forsamlingene.

Kvinneandel i ulike lands nasjonalforsamlinger per 1. april 2018

Kilde: IPU (Inter-Parliamentary Union).

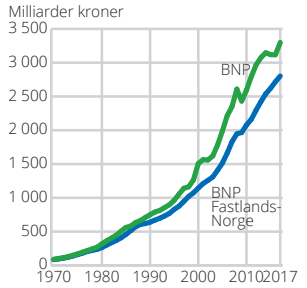
Andel stemmer på de største partiene ved stortingsvalgene

Kilde: www.ssb.no/stortingsvalg

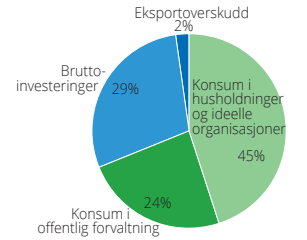
Vekst og velstand

BNP og BNP Fastlands-Norge[1]

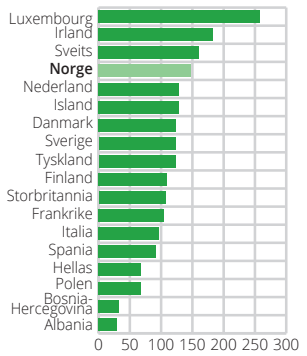
[1] Markedsverdi.
Kilde: www.ssb.no/knr

Anvendelse av BNP. 2017

Kilde: www.ssb.no/knr

BNP per innbygger i enkelte land. Prisnivåjustert. 2016. EU28=100

Kilde: www.ssb.no/ppp

BNP tar «tempen» på økonomien

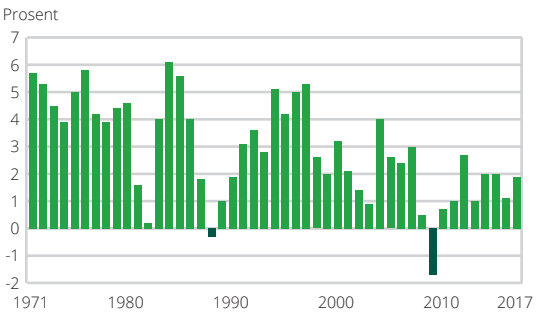
Bruttonasjonalproduktet (BNP) er en viktig økonomisk størrelse som sier noe om tilstanden og utviklingen i et lands økonomi. BNP er lik summen av alle varer og tjenester som produseres i et land i løpet av et år, minus de varene og tjenestene som blir brukt under denne produksjonen. I 2017 var BNP i Norge på 3 299 milliarder kroner.

På grunn av oljesektorens store betydning for norsk økonomi er det vanlig også å beregne BNP Fastlands-Norge. Dette omfatter produksjonen fra alle næringer i Norge utenom utvinning av olje og gass, rørtransport og utenriks sjøfart.

En del av økningen i BNP og BNP Fastlands-Norge skyldes generell prisvekst. Konsumprisindeksen (KPI) viser at siden 1970 har prisene på varer og tjenester vokst med over 700 prosent. Det innebærer at en husholdning som brukte 1 000 kroner på varer og tjenester i 1970, vil måtte bruke over 8 000 kroner i 2017 for å kjøpe tilsvarende varer og tjenester.

Ved å fjerne effekter av prisendringer får vi uttrykk for volumveksten. Volumveksten i BNP fra 2016 til 2017 var på nesten 2 prosent. Fra 1970 og fram til i dag utmerker året 1984 seg med den høyeste volumveksten på 6,1 prosent. Den svakeste utviklingen ses i forbindelse med finanskrisen i 2009, med volumnedgang i BNP på -1,7 prosent.

Bruttonasjonalprodukt (BNP). 1971-2017. Årlig volumendring i prosent

Kilde: www.ssb.no/knr

BNP kan også ses på som et mål på sluttanvendelse av varer og tjenester. I 2017 ble 45 prosent av BNP forbrukt av husholdningene og ideelle organisasjoner, 24 prosent ble forbrukt av offentlig forvaltning og 29 prosent ble investert. De resterende 2 prosentene representerer eksportoverskuddet.

BNP per innbygger over EU-gjennomsnittet

Ved sammenlikning mellom land er det nyttig å se BNP i forhold til antall innbyggere i landet. Norge er etter hvert blitt et av verdens rikeste land. I europeisk sammenheng hadde Norge et BNP per innbygger som lå 48 prosent over gjennomsnittet i EU i 2016 (her er det tatt hensyn til forskjeller i prisnivå mellom landene).

Luxembourg ligger spesielt høyt på denne målingen. Årsaken til dette er at mange av landets arbeidstakere er bosatt i nabolandene. Disse bidrar dermed til BNP, men inngår ikke i beregningen av «per innbygger».

Norge – en liten, åpen økonomi

Norge er, i likhet med de fleste andre land i verden, avhengig av å delta i den internasjonale handelen. Norge er i tillegg et lite land, og uten muligheten til å handle med andre land ville vår velferd målt i materielle goder vært på et betraktelig lavere nivå.

Siden 1978 har Norge, med unntak av 1986–1988, hatt et overskudd på vare- og tjenestebalansen overfor utlandet. Det innebærer at vi eksporter mer enn vi importerer av varer og tjenester. I 2017 eksporterte Norge for 1 170 milliarder kroner, mens vi importerte for 1 090 milliarder.

Den internasjonale handelen med varer har gjennom tidene vært større enn tjenestehandelen til tross for at den globale produksjonen av tjenester er større enn produksjonen av varer. Dette har sammenheng med at det er mer komplisert å utveksle tjenester enn varer mellom land. Tilbyderne av tjenester er i større grad avhengige av nærhet til dem som kjøper tjenesten.

Det har særlig vært eksporten av råolje og naturgass som har sørget for overskuddet på vare- og tjenestebalansen. Overskuddet var på sitt høyeste i 2008, og den siste tidens nedgang i oljeprisen gjør at eksportoverskuddet er blitt betydelig mindre. Mens Norges eksport av varer domineres av råolje og naturgass, så spenner importen av varer over et bredt utvalg av varer.

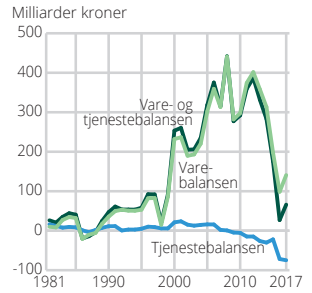
Når det gjelder tjenester, har utenriks sjøfart lenge dominert tjenesteeksporten, men i den senere tid har tjenester som finans- og forretningstjenester økt betydelig. Når utlendinger reiser til Norge eller nordmenn reiser til utlandet, vises også dette i tallene for eksport og import av tjenester. Reisetrafikken (nordmenn som reiser til utlandet) er særlig dominerende for importen av tjenester.

Våre handelspartnere

Norge har handelspartnere som både ligger geografisk nært og fjernt. Mest eksport går til Storbritannia på grunn av høy eksport av råolje og naturgass. Også til Tyskland, Nederland og Frankrike er det betydelig eksport av petroleumsprodukter. Sverige er det landet vi importerer mest varer og tjenester fra. Importen fra Kina har også vokst i de senere år, og utgjør nå en betydelig del av importen av varer.

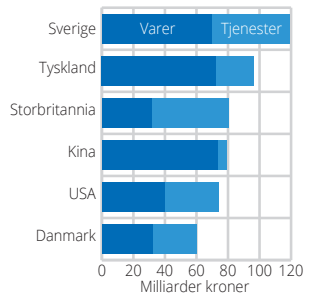
Litt over 80 prosent av eksporten av varer går til EU-land, og i underkant av 60 prosent av importen av varer kommer derfra.

Vare- og tjenestebalansen overfor utlandet

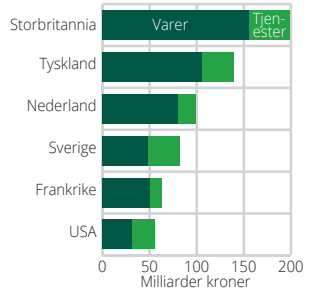
Kilde: www.ssb.no/ur

Import av varer og tjenester. 2016

Kilde: www.ssb.no/ur

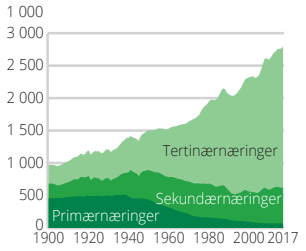
Eksport av varer og tjenester. 2016

Kilde: www.ssb.no/ur

Endringer og nyskaping

Sysselsatte personer i primær-, sekundær- og tertiærnæringene

Kilde: www.ssb.no/knr

Endret næringsstruktur

Økonomien og hva vi jobber med er ikke statisk, men er hele tiden i forandring. Ny aktivitet skapes, mens annen aktivitet blir mindre viktig, og en del forsvinner helt. Måten vi framstiller varer og tjenester på, er også i endring.

I løpet av de siste 50 årene har næringsstrukturen i Norge endret seg radikalt. Generelt er det snakk om en vridning bort fra primær- og sekundærnæringene mot tertiærnæringene: Jordbruk og industri har måttet vike for tjenesteproduksjon, og vi arbeider sjeldnere på åkeren og i fabrikkhallen og stadig oftere i butikker, på kontor og i institusjoner. Primærnæringene utgjør nå bare knapt 3 prosent av de sysselsatte mot 12 prosent i 1970. Sekundærnæringenes andel har gått ned fra 28 til 20 prosent, og denne nedgangen har i all hovedsak skjedd i industrien. Tjenesteytende næringer utgjør i dag hele 78 prosent av sysselsettingen mot 56 prosent i 1970.

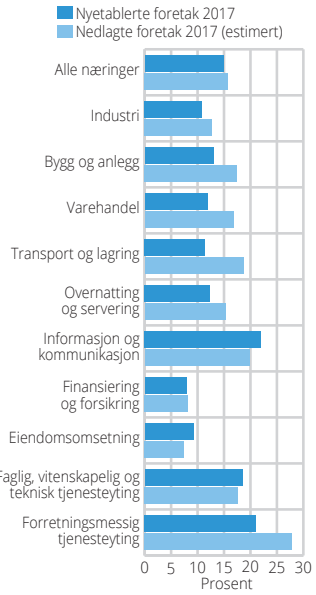
En annen måte å belyse næringenes betydning på er å se på deres bidrag til BNP. Da blir bildet et litt annet. Sekundærnæringenes andel er da 34 prosent mot 20 prosent for antall sysselsatte. Det er utvinning av olje og gass som bidrar langt mer verdimessig enn sysselsettingsmessig, verdiskapningen per sysselsatt er svært høy. Primærnæringene bidrar med 2 prosent, mens tertiærnæringenes bidrag er 64 prosent.

Nyetablering og nedleggelse

Endringer i økonomien skjer ved at nye foretak og virksomheter oppstår, mens andre blir nedlagt. Aktivitet kan også endres, i stor grad fra vareproduksjon til tjenesteproduksjon.

Det ble i alt etablert 62 000 nye foretak i 2017, mens det ble nedlagt 65 000. Nedleggelser og nyetableringer utgjorde rundt 15 prosent av vel 400 000 foretak i norsk næringsliv. Slike endringer varierer en del med næring, og både nyetableringer og nedleggelser skjer oftere i tertiærnæringene enn i sekundærnæringene.

Nyetablerte og nedlagte foretak 2017. Andel av foretak i alt

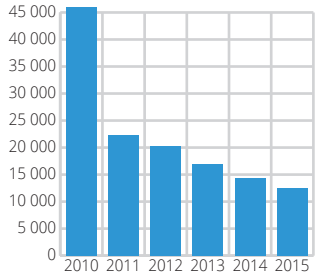

Kilde: www.ssb.no/foretak

Mange nyetablerte foretak lever bare kort tid før de blir nedlagt. Ser vi på nyetableringer i 2010, var det under halvparten av disse som var i drift året etter. Etter fem år var det 27 prosent som fortsatt var i drift. Aksjeselskap er den organisasjonsformen som er mest overlevelsesdyktig, og hele 49 prosent av disse foretakene var fortsatt aktive etter fem år.

Nyetablerte foretak er gjennomgående små. Det betyr at de bidrar langt mindre til sysselsettingsvekst enn til vekst i antall foretak. Foretak som blir nedlagt kan være store, men har ofte vært gjennom en nedbemanningsprosess før endelig nedleggelse. Sysselsettingsreduksjon som skyldes direkte nedleggelser, er derfor også forholdsvis begrenset.

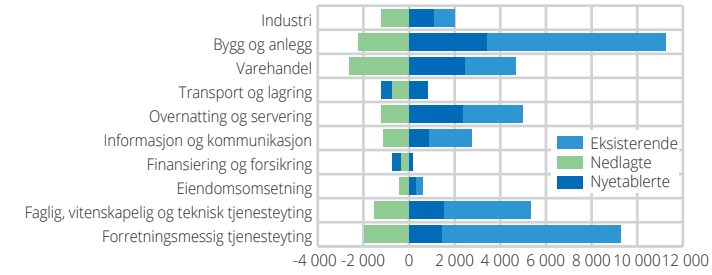
Antall foretak etablert i 2010, etter overlevelsesår

Kilde: www.ssb.no/fordem

Det var totalt flere ansatte i 2017 enn i 2016. Netto økning i eksisterende foretak var større enn økning som skyldes nyetableringer. De fleste næringer hadde vekst i antall ansatte, men størst var økningen i bygg og anlegg samt forretningsmessig tjenesteyting. Varehandel samt overnattings- og serveringsvirksomhet hadde relativt stor økning av ansatte i nyetablerte foretak.

Endringer i ansatte i nyetablerte, nedlagte og eksisterende foretak 2017

Kilde: www.ssb.no/foretak

Nyskaping

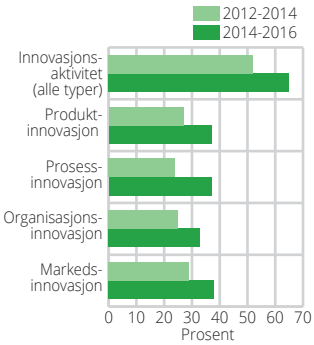
For å hevde seg i markedet må foretakene utvikle nye eller bedre varer og tjenester og forbedre sine produksjonsrutiner. Å lykkes med å frambringe lønnsomme nyskapinger er av avgjørende betydning for å kunne overleve i et konkurranseutsatt marked. Innovasjon er et samlebegrep for den nyskapingen som foregår i foretakene.

Nær to tredjedeler av foretakene i norsk næringsliv hadde en eller annen form for innovasjonsaktivitet i perioden 2014–2016. 37 prosent introduserte nye varer eller tjenester, enten produkter som var nye for markedet eller bare nye for foretaket. Større foretak har høyere sannsynlighet for å utvikle nye produkter, og også produkter som er nye for markedet.

Hvilket marked foretaket opererer i, har stor betydning for innovasjonsgraden. Blant foretak som bare selger sine varer og tjenester lokalt, er det 42 prosent som har utviklet nye eller forbedrede produkter, mens tilsvarende andel er 74 prosent for foretak som opererer på verdensmarkedet. Høyt utdanningsnivå i foretakene har også betydning for foretakenes innovasjonstilbøyelighet.

Om lag 7 prosent av næringslivets omsetning i 2016 var fra nye og forbedrede produkter introdusert på markedet i perioden 2014–2016.

Andel innovative foretak, etter type

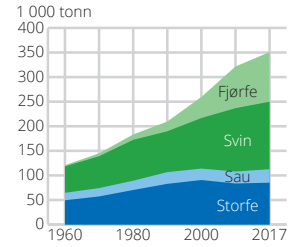
Kilde: www.ssb.no/innov

Foretak

Med foretak menes «en økonomisk enhet med selvstendig beslutningsmyndighet», og i de fleste tilfeller vil dette være sammenfallende med juridiske enheter. Andre betegnelser på foretak er firma eller selskap. Eksempler på organisasjonsformer for foretak er aksjeselskap og ansvarlig selskap. Et foretak kan videre deles inn i flere virksomheter (bedrifter) dersom det har aktivitet i ulike næringer eller på forskjellige steder.

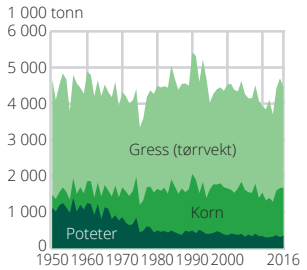
Fra landbruk til havbruk

Kjøttproduksjon

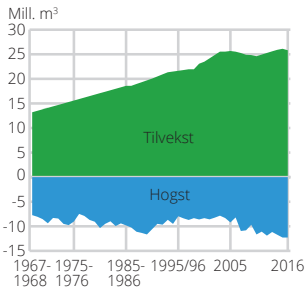
Kilde: www.ssb.no/slakt

Jordbruksavlinger

Kilde: www.ssb.no/jordbruksavling og www.ssb.no/korn

Tømmerhogst

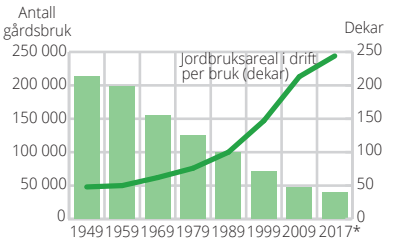
Kilde: www.ssb.no/lst og www.ssb.no/skogav

Store strukturendringer i jordbruket

Fra 1949 til 2017 ble antall gårdsbruk redusert med fire femtedeler, fra 213 400 til 40 300. Det vil si at gjennomsnittlig sju bruk er lagt ned hver dag i perioden. Stadig mer av jordbruksarealet blir leid, og andel leiejord har økt fra 12 prosent på 1950-tallet til 45 prosent i 2016.

Det totale jordbruksarealet i drift er redusert med knapt 5 prosent fra 1949 til 2017, men det har likevel skjedd store endringer i jordbrukslandskapet. I sentrale strøk er betydelige arealer blitt omdisponert til samferdselsformål, boliger og annen bebyggelse. Og over hele landet, og særlig i utkantstrøk, har tungdreven jord gått ut av bruk og areal gror igjen.

Antall gårdsbruk og jordbruksareal i drift per bruk

Kilde: www.ssb.no/stjord

Sysselsettingen i jordbruket er kraftig redusert. I 1950 var over 20 prosent sysselsatt i jordbruk – i 2017 var andelen under 2 prosent. Jordbrukets andel av BNP er i dag bare 0,5 prosent. Bare 30 prosent av gårdbrukernes inntekter er næringsinntekt fra jordbruk. Resten er lønnsinntekt, inntekter fra binæringer og pensjon, kapitalinntekter o.l.

Færre hester og kyr – flere fjørfe

I løpet av 1960- og 1970-tallet gikk hesten ut av bruk som trekkraft i jord- og skogbruk. Fra 1949 til 2017 er antall melkekyr redusert med nesten tre fjerdedeler, men samtidig har melkeproduksjonen per ku økt fra 2 000 liter til om lag 7 500 liter i året.

Antall svin er doblet fra 1949 til 2017, mens produksjonen av slaktekylling har økt så å si sammenhengende fra slutten av 1960-tallet. I 1949 utgjorde fjørfekjøtt 2 prosent av den totale kjøttproduksjonen, mot om lag 30 prosent i dag.

Mindre poteter – mer korn

Jordbruksavlingene varierer mye fra år til år, men i et lengre tidsperspektiv er utviklingen klar: Produksjonen av poteter har sunket til under en tredjedel av nivået på 1950-tallet, mens kornproduksjonen er tredoblet.

Økologisk jordbruksareal, medregnet areal under omlegging, utgjør i dag under 5 prosent av jordbruksarealet. I de andre nordiske landene er andelen mellom 9 og 19 prosent.

Mer hogst og økt tømmereksport

Skogbrukets økonomiske betydning er betydelig redusert. Hogstmaskinene har erstattet manuell arbeidskraft, og sysselsettingen har gått kraftig ned. I 1950 utgjorde skogbruket 2,5 prosent av BNP, mens andelen i 2017 bare var 0,2 prosent. Hogstkvantumet har variert mellom 6,6 og 11 millioner kubikkmeter salgsvirke per år i perioden, og har økt de siste årene.

Mange av skogeiendommene er små. I alt har vi 127 500 eiendommer med et gjennomsnittlig areal på knapt 550 dekar. I 2016 ble det hogd tømmer for salg på 11 prosent av dem. Siden mye av den tradisjonelle treforedlingsindustrien er lagt ned, ble 34 prosent av dette tømmeret eksportert.

Færre fiskere

Omkring 1950 var det om lag 100 000 fiskere i Norge, i 2016 var antallet 11 200. Av disse hadde 9 400 fiske som hovedyrke.

Fangstmengden i fiskeriene varierer mye fra år til annet. Fra 1945 til toppåret 1977 ble fangsten mer enn firedoblet, fra 0,7 til 3,4 millioner tonn. Deretter har den sunket til 2,4 millioner i 2017. Økonomisk er det fangst av torsk som har størst verdi, etterfulgt av sild, makrell og sei.

I verdenstoppen på lakseoppdrett

Oppdrett av matfisk var til å begynne med en tilleggsnæring for bønder langs kysten, men er nå blitt en hovednæring for Kyst-Norge med en produksjon på 1,3 millioner tonn i 2017.

Siden 1990 har bransjen vært preget av oppkjøp og sammenslåinger, og antall foretak som produserer matfisk av laks og ørret, er blitt redusert fra 467 i 1999 til litt over 170 i 2017. De ti største foretakene står nå for om lag 65 prosent av produksjonen, som har økt kraftig siden virksomheten begynte med en årlig produksjon på under 1 000 tonn i 1970-årene.

Laksen er stadig mer dominerende i oppdrettsnæringen, mens ørretproduksjonen har vært ganske stabil de siste årene. Norge er nummer seks på listen over verdens største oppdrettsnasjoner, etter Kina (47,6 millioner tonn), India, Indonesia, Vietnam og Bangladesh. Når det gjelder fiskeeksport, ble vi i 2015 bare slått av Kina.

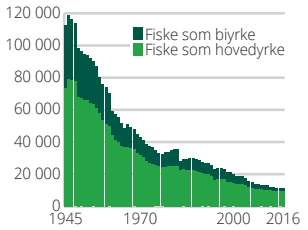
Få sysselsatte – store verdier

Oppdrettsnæringen sysselsetter nesten 7 900 personer, fordelt på 1 300 oppdrettsanlegg. Men den økonomiske betydningen er langt større. Førstehåndsverdien i oppdrettsnæringen utgjør nå langt mer enn de tradisjonelle fiskeriene – henholdsvis 64,7 og 18,1 milliarder kroner.

Den samlede eksportverdien av fisk og fiskeprodukter i 2017 var 92,2 milliarder kroner. Fiskeeksporten utgjør dermed snaut 11 prosent av verdien av den samlede vareeksporten. Eksporten av oppdrettsfisk står for omtrent 70 prosent av fiskeeksporten.

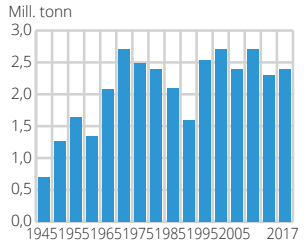
To tredjedeler av den eksporterte fisken går til EU-land, og det største enkeltmarkedet målt i kroner er Polen, fulgt av Danmark og Frankrike.

Antall fiskere

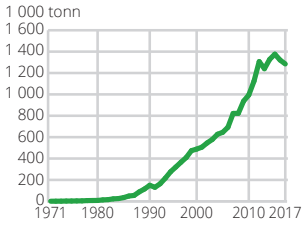
Kilde: www.ssb.no/fiskeri

Fangstmengde i norske fiskerier

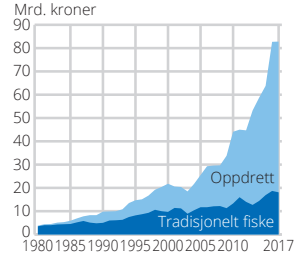
Kilde: www.ssb.no/fiskeri

Fiskeoppdrett. Solgt mengde laks og ørret

Kilde: www.ssb.no/fiskeoppdrett

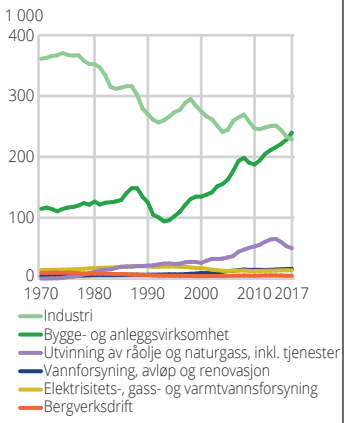
Førstehåndsverdi i oppdrettsnæringen og tradisjonelt fiske

Kilde: www.ssb.no/fiskeri og www.ssb.no/fiskeoppdrett

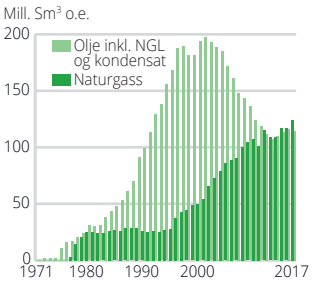
Fra industri til olje

Antall sysselsatte i sekundærnæringene

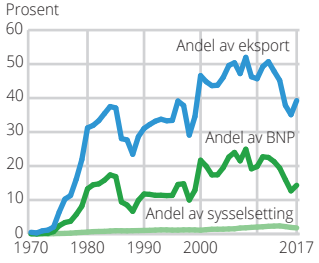
Kilde: www.ssb.no/knr

Produksjon av olje og naturgass

Kilde: www.norskpetroleum.no

Olje- og gassutvinning. Andel av BNP, eksport og sysselsetting[1]

[1] Inkludert tjenester.

Kilde: www.ssb.no/knr

Fall i industrien ...

Sett under ett har sekundærnæringene (industri og bergverksdrift, oljeutvinning, bygg og anlegg samt kraft- og vannforsyning) hatt en økende sysselsetting de siste 20 årene til dagens 553 000 sysselsatte. Relativt sett har det imidlertid vært en nedgang: Fra å utgjøre nesten en tredjedel av alle sysselsatte fram til omkring 1970 utgjør sekundærnæringene i dag 20 prosent.

Nedgangen skyldes industrien. Siden toppåret 1974 er antallet arbeidsplasser i industri redusert fra 371 000 til 229 000, og antall sysselsatte utgjør i dag under 9 prosent av alle sysselsatte. De næringene som har hatt sterkest nedgang, har vært tekstil og bekledning samt papir og papirvarer. Verftsindustrien har hatt en varierende utvikling med stor aktivitet i skipsbygging på slutten av 1970-tallet før en kraftig nedgangsperiode satte inn. På 1990-tallet var det stor aktivitet knyttet til bygging av oljeplattformer og -installasjoner, som i de senere år er faset noe ut.

Mesteparten av nedgangen skyldes direkte nedlegging av produksjonsaktivitet i Norge. Deler av denne aktiviteten er flyttet utenlands, men nedgangen skyldes også «outsourcing» av hjelpeaktiviteter og at foretak har vridd produksjonen fra varer til mer tjenestebaserte produkter.

... men bygg og anlegg veier nær opp for industriens fall

Bygge- og anleggsvirksomheten har imidlertid opplevd en mer eller mindre vedvarende vekst i sysselsetting fra midten av 1990-tallet fram til i dag. Sysselsettingen er mer enn fordoblet i perioden og utgjorde 240 000 personer i 2017. Oppføring og ferdiggjøring av bygninger bidrar i stor grad til den sterke veksten, i tillegg til spesialisert bygge- og anleggsarbeid, som elektriske installasjoner, VVS og annet installasjonsarbeid.

Kraft- og vannforsyning betyr mindre for total sysselsetting og har hatt relativt stabil utvikling i perioden.

Nedtur i Nordsjøen

Fra den spede begynnelsen i 1972 økte sysselsettingen i olje- og gassutvinningen gradvis til 32 000 i 2014. Omtrent like mange var sysselsatt i ulike tjenester knyttet til petroleumsindustrien. De sviktende oljeprisene fra høsten 2014 har imidlertid ført til en nedgang i sysselsettingen. I 2017 var nesten 27 000 personer sysselsatt direkte i utvinningen av olje og gass, mens drøyt 23 000 jobbet med tilknyttede tjenester. Siden 2001 har produksjonen av olje sunket. Men fra midten av 1990-tallet økte gassproduksjonen og utgjør i dag over halvparten av den totale olje- og gassproduksjonen.

Store verdier

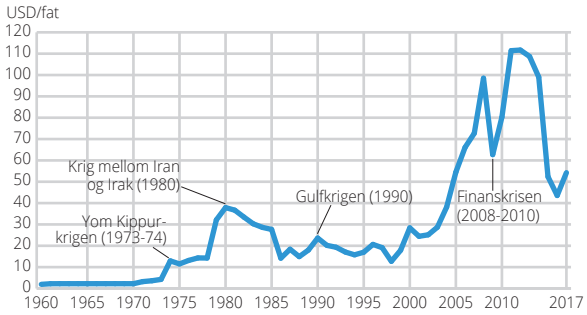
Betydningen av petroleumsvirksomheten er imidlertid langt større enn sysselsettingen skulle tilsi. Mens sysselsettingen utgjør knapt 2 prosent av totalt antall sysselsatte i Norge, er petroleumsvirksomheten verdimessig fortsatt den største næringen og bidro i 2017 med 14 prosent av BNP. Og petroleumssektorens andel av de totale eksportinntektene er nå 39 prosent. Begge disse andelene har imidlertid falt de siste årene på grunn av nedturen i oljesektoren. Til sammenlikning utgjør tradisjonelle varer fra primær-, industri- og bergverksnæringene 33 prosent av totale eksportinntekter, mens tjenester utgjør 27 prosent.

Når oljen har fått så stor økonomisk betydning, har dette selvfølgelig sammenheng med produksjonsvolumet, men det skyldes også en tidvis høy oljepris.

Oljeprisen

Kurven over oljeprisen viser at Norge begynte sin oljeproduksjon på et meget gunstig tidspunkt. Etter å ha ligget på ca. 2 dollar per fat gjennom nesten hele århundret, økte prisen på begynnelsen av 1970-tallet. I forbindelse med den første oljekrisen i 1973–1974 ble oljeprisen tredoblet, og under den andre oljekrisen i 1978–1979 økte oljeprisen ytterligere. Fra midten av 1980-tallet til 2003 varierte den mellom 15 og 30 dollar per fat, for så å øke kraftig igjen etter 2004. Etter å ha vært oppe på et årsgjennomsnitt på rundt 110 dollar per fat i årene 2011–2013, falt oljeprisen kraftig høsten 2014, men er nå på vei oppover igjen. Gjennomsnittlig oljepris i 2017 var 54,3 dollar per fat.

Oljepris. Brent blend

Kilde: www.norskpetroleum.no

Fortsatt olje- og gassressurser

De gjenværende påviste og uoppdagede olje- og gassressursene på norsk sokkel anslås av Oljedirektoratet å være om lag 8,5 milliarder Sm^3 oljeekvivalenter. Til sammenlikning er den samlede produksjonen fram til og med 2017 7,1 milliarder Sm^3.

Mer enn halvparten av totale utvinnbare petroleumsressurser ligger altså fortsatt igjen på norsk sokkel for framtidig utvinning. Av dette anslår Oljedirektoratet at 45 prosent er olje og 49 prosent er gass. Resten er NGL (kondensert naturgass) og kondensat.

Penger på bok

Fordi oljeinntekten etter hvert vil avta og fordi et økende antall eldre vil føre til økte pensjons-, pleie- og omsorgsutgifter, er det opprettet et Statens pensjonsfond utland (tidligere Statens petroleumsfond). Fondet forvaltes av Norges Bank og bygges opp av den delen av oljeinntektene som ikke blir brukt over statsbudsjettet. Siden 1996 har fondet økt fra 48 milliarder kroner til 8 488 milliarder ved utgangen av 2017. Dette tilsvarer omtrent 1,6 millioner kroner per innbygger.

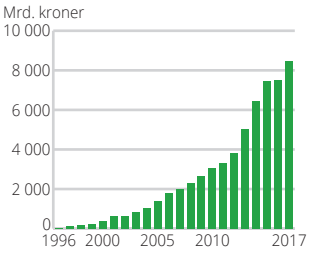
1 Sm^3 (standard kubikkmeter) oljeekvivalenter (o.e.) = 6,29 fat
1 fat = 159 liter

Verdens største oljeprodusenter. 2016. Mill. fat/dag

USA	12,4
Saudi-Arabia	12,3
Russland	11,2
Iran	4,6
Irak	4,5
Canada	4,5
Forente arabiske emirater	4,1
Kina	4,0
Kuwait	3,2
Brasil	2,6
Mexico	2,5
Venezuela	2,4
Nigeria	2,1
Norge	**2,0**
Qatar	1,9

Kilde: www.norskpetroleum.no

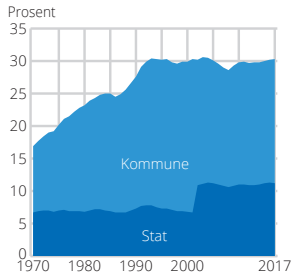
Statens pensjonsfond utland. Markedsverdi ved utgangen av året

Kilde: Norges Bank.

Til tjeneste!

Sysselsatte i offentlig forvaltning som andel av samlet sysselsetting[1]

[1] Den markerte sysselsettingsveksten i statlig forvaltning i 2002 skyldes at staten overtok de fylkeskommunale sykehusene.

Kilde: www.ssb.no/knr

Tre av fire i tjenesteytende sektor

Samlet har sysselsettingen i tertiærnæringene eller de tjenesteytende næringene vokst fra 750 000 på begynnelsen av 1960-tallet til dagens 2 170 000, noe som utgjør 78 prosent av alle sysselsatte i Norge. Tertiærnæringenes dominerende stilling har fristet til mange generaliserende karakteristikker av dagens samfunn, som «det postindustrielle samfunn», «informasjonssamfunnet» og «service-samfunnet».

Vi kan dele opp tjenesteytende sektor i markedsrettet og ikke-markedsrettet virksomhet. Næringer innenfor markedsrettet virksomhet er for eksempel varehandel, hotell og restaurant og turisme. Ikke-markedsrettet virksomhet er tjenester som staten, fylkeskommuner og kommuner administrerer. Eksempler på dette er sosiale tjenester, helsevesen, undervisning og administrasjon.

Sterk vekst i offentlig forvaltning

Offentlig forvaltning består av kommunal, fylkeskommunal og statlig forvaltning. I tillegg til generell administrasjon omfatter den oppgaver tillagt det offentlige, som skoler og helse- og omsorgstjenester. Antall ansatte i offentlig forvaltning økte kraftig fram til begynnelsen av 1990-tallet, og i dag arbeider 846 000 personer i denne sektoren, sammenliknet med bare 278 000 i 1970. Og forvaltningens andel av den totale sysselsettingen i Norge har økt fra 17 til 30 prosent. Nærmere to tredjedeler av offentlig ansatte arbeider i kommuneforvaltningen.

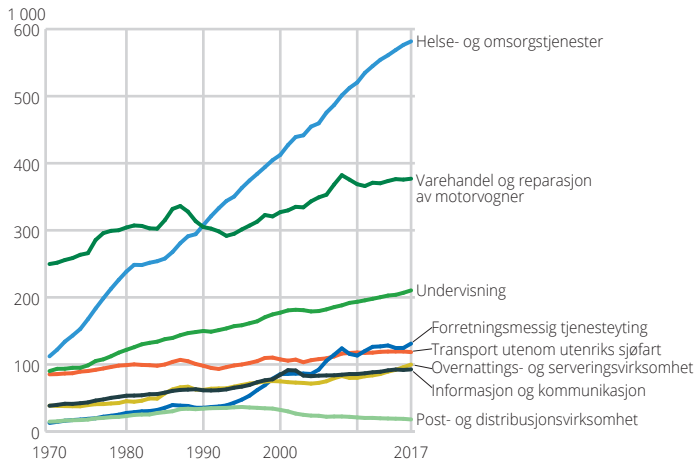
Mer helsetjenester, handel og undervisning

Med 582 000 sysselsatte i 2017 er helse- og omsorgssektoren den dominerende næringen blant tertiærnæringene. I 1960 var det kun 64 000 som jobbet med helse- og omsorgstjenester. Sett i forhold til den totale andelen sysselsatte i Norge jobber nå mer enn én av fem med helse- og omsorgsrelatert tjenesteyting.

Varehandel er en annen stor næring som har opplevd sterk vekst. Antall sysselsatte har økt med over 50 prosent i perioden fra 1970 til i dag, fra 250 000 til 377 000. Omsetningen i næringen har også økt, og mest penger bruker vi i dagligvarebutikkene, som sto for 37 prosent av den totale omsetningen i detaljhandelen i 2017.

Også undervisningssektoren har vokst kraftig fra 1970-tallet. Fra å sysselsette 90 000 i 1970 er tallet nå 210 000.

Sysselsatte i utvalgte næringer

Kilde: www.ssb.no/knr

Små næringer i vekst

De sysselsetter ikke et stort antall mennesker, men i noen næringer har veksten i sysselsetting vært markant de siste 40 årene. Et eksempel er næringen forretningsmessig tjenesteyting, som blant annet omfatter arbeidskrafttjenester, reisebyrå- og reisearrangørvirksomhet og vakttjenester. I denne næringen har sysselsettingen blitt tidoblet fra 1970 til 2017, fra 12 800 til 131 100.

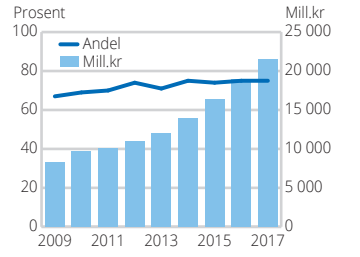
«Eg ve te Bergen» sang Knutsen og Ludvigsen en gang, og det kan se ut som om det er nettopp der og andre steder i Norge norske og utenlandske turister vil feriere nå. 2017 var nok et rekordår for hotellbransjen med 23,3 millioner overnattinger ved norske hoteller, mot 5,5 millioner i 1970. Og selv om næringen fortsatt ikke sysselsetter så veldig mange, har aldri før så mange jobbet innenfor overnattings- og serveringsvirksomhet: Antall sysselsatte økte fra 38 600 til nesten 100 000 i perioden 1970 til 2017. Av utenlandske turister var det flest svensker som overnattet på hotell i Norge i 2017, deretter kommer tyskere og amerikanere. Kinesere er den gruppen som har økt mest de siste årene.

Fra brev til e-post

Men noen tjenesteytende næringer har også hatt en sysselsettingsnedgang. Post- og distribusjonsvirksomhet har de siste 20 årene mistet over halvparten av de sysselsatte. Dette har selvfølgelig sammenheng med framveksten av IKT-sektoren og bruken av ny teknologi, både i næringslivet og i husholdningene. Blant dem under 54 år bruker så godt som alle internett daglig, og ikke bare til sosiale medier, men til nettbank, kontakt med det offentlige, e-post og nettaviser. Mange handler også på nett, og kjøp av reiser og innkvartering er mest populært. I 2017 brukte 54 prosent i aldersgruppen 16–79 år internett til dette.

Det arbeider i dag nesten 93 000 personer innenfor informasjon og kommunikasjon, mens tallet var under 40 000 i 1970. Det har altså i denne perioden blitt over dobbelt så mange som arbeider med forlagsvirksomhet, radio og TV, telekommunikasjon og andre tjenester innenfor informasjonsteknologi. Dette er en vekst som er omtrent som gjennomsnittet for tjenesteytende næringer.

Andel av nordmenn (16-79 år) som er netthandlere, og omsetningen til nettbutikker i detaljhandel (millioner kroner) siden 2009

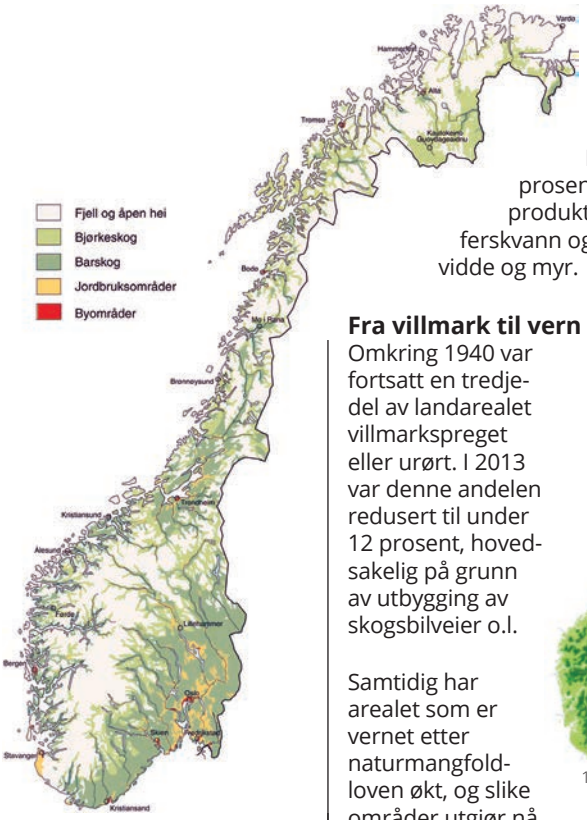
Kilde: www.ssb.no/ikthus og www.ssb.no/vroms

Hotellovernattinger, etter nasjonalitet. 2017

Land	Antall
I alt	23 280 047
Norge	16 694 513
Utlandet i alt	6 585 534
Sverige	763 488
Tyskland	716 236
USA	629 020
Storbritannia	624 903
Kina	446 731
Danmark	429 131
Nederland	300 539
Spania	287 449
Frankrike	266 556
Italia	194 091

Kilde: www.ssb.no/overnatting

I strie strømmer

Kartdata: Kartverket.

Fjell og skog

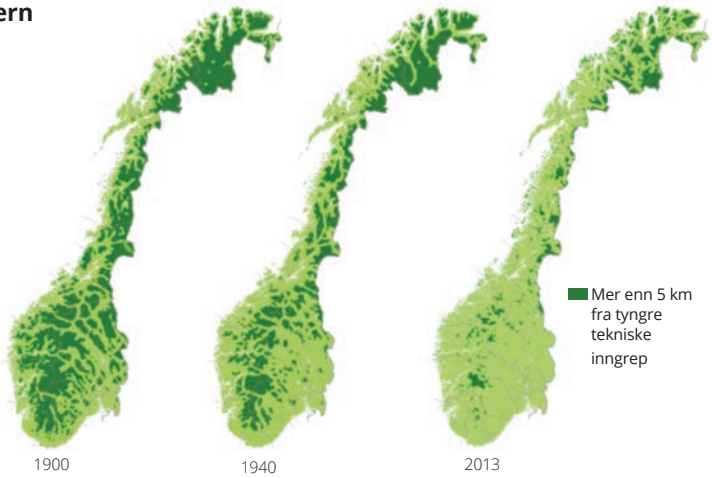
Med et areal på 324 000 km² og 5,3 millioner innbyggere er Norge ett av Europas minst tett befolkede land, med 17 innbyggere per km².

Bebygget areal (herunder veier) utgjør bare nesten 2 prosent. 3 prosent av arealet er jordbruksareal og 24 prosent produktiv skog. Ytterligere 13 prosent er uproduktiv skog, og ferskvann og breer utgjør 7 prosent. Resten, vel 50 prosent, er fjell, vidde og myr.

Fra villmark til vern

Omkring 1940 var fortsatt en tredjedel av landarealet villmarkspreget eller urørt. I 2013 var denne andelen redusert til under 12 prosent, hovedsakelig på grunn av utbygging av skogsbilveier o.l.

Samtidig har arealet som er vernet etter naturmangfoldloven økt, og slike områder utgjør nå 17 prosent av arealet. Over halvparten av de vernede områdene er nasjonalparker, og vi har nå 39 nasjonalparker i Fastlands-Norge (og i tillegg 7 på Svalbard).

Kilde: www.miljostatus.no/Tema/Naturmangfold/inon/

Norge på elektrisitetstoppen

Norge har mye vannkraft, og elektrisitet er en viktig energikilde. Vi har verdens nest største elektrisitetsforbruk per innbygger: 23 400 kWh. Dette er nesten tre ganger gjennomsnittet i OECD, som er om lag 8 000 kWh. Dette tallet omfatter elektrisitetsforbruket i alle næringer, ikke bare husholdningenes forbruk.

Sammenliknet med andre land utgjør elektrisitet en relativt stor andel av energiforbruket i Norge – nesten 50 prosent. Dette har selvfølgelig sammenheng med at elektrisitet tradisjonelt har vært relativt billig. I 2017 var prisen per kWh for husholdninger fortsatt lav sammenliknet med mange andre europeiske land.

Elektrisitetsforbruk per innbygger i noen land. kWh. 2015

Island	55 054
Norge	**23 403**
Canada	15 188
Finland	15 050
Sverige	13 594
USA	12 833
Frankrike	7 043
Tyskland	7 015
Danmark	5 812
Polen	4 007

Kilde: IEA (International Energy Agency).

Priser[1] på blyfri bensin (95 oktan) og elektrisitet til husholdninger i enkelte land. 2017

	Bensin (kr/liter)	Elektrisitet (kr/kWh)
Norge	14,63	0,93
Nederland	**14,48**	**1,41**
Finland	13,63	1,51
Tyskland	12,80	2,84
Irland	12,74	1,99
Sveits	12,65	1,69
Storbritannia	12,51	1,67
Slovakia	12,16	1,38
Østerrike	10,99	1,83

[1] Inkludert alle avgifter.

Kilde: IEA (International Energy Agency).

Energiforbruk som gjennomsnittet

Siden 1990 har det totale energiforbruket innenlands økt med over 20 prosent – fra knapt 200 til drøyt 240 TWh i 2017. Det er spesielt bruken av fossile drivstoff til transport som har økt kraftig i denne perioden, men også bruken av elektrisitet, gass, fjernvarme og biobrensel har gått opp. Bruken av oljeprodukter har gått ned, og det totale energiforbruket har også gått noe ned siden 2010. Målt per innbygger ligger Norge litt over gjennomsnittet i energibruk blant vestlige land, men lavere enn blant andre Island og USA.

Små endringer i utslipp til luft, store endringer i utslippskildene

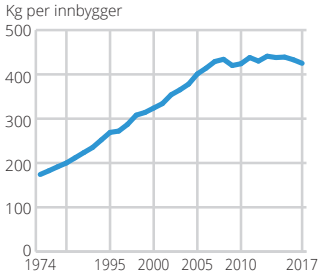
Utslippene av klimagasser nådde en topp i 2007, og var da 10 prosent høyere enn utslippene i 1990 (basisåret for Kyoto-protokollen). Etter 2007 har utslippene sunket med 7 prosent. Selv om totalen er lite endret siden 1990, har årsakene til utslippene endret seg vesentlig. Økt produksjon av olje og gass og dernest økt transportvirksomhet har medført store økninger i utslippene fra disse kildene siden 1990.

Til gjengjeld har utslippene fra industrien og fra oppvarming av bolig og næring gått betydelig ned. Reduksjonen i industrien skyldes både teknologiforbedringer, bedriftsnedleggelser og mindre bruk av olje. I 2007 passerte olje- og gassvirksomheten industrien som den største utslippskilden. Men heller ikke fra olje- og gassvirksomheten er utslippene høyere enn de var i 2007.

Mer avfall

Økonomisk vekst og velstand fører også til store mengder avfall. I 2016 produserte vi i alt 11,4 millioner tonn avfall, det vil si over 2 tonn per innbygger. Siden 2000 er økningen på over 3 millioner tonn. Økningen i avfallsmengden har de siste årene vært større enn veksten i BNP.

Husholdningsavfall

Kilde: www.ssb.no/avfkomm

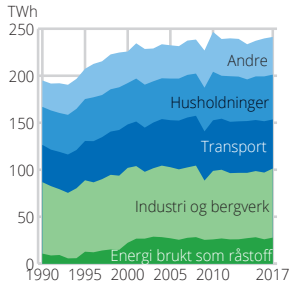
Bygge- og anleggsnæringen har siden 2014 vært den næringen som produserer mest avfall. I 2016 kom 25 prosent av avfallsmengden fra denne næringen, etterfulgt av private husholdninger og tjenesteytende næringer med henholdsvis 21 og 20 prosent. Avfallsmengden fra industrien har falt kraftig de senere årene og utgjorde i 2016 13 prosent. Veksten i husholdningsavfall har flatet ut og falt litt, og i 2017 produserte hver innbygger i gjennomsnitt 425 kg husholdningsavfall. 39 prosent av dette avfallet ble sortert ut for materialgjenvinning eller biologisk behandling.

Energiforbruk per innbygger i noen land. toe[1]. 2016

Island	19,0
Canada	7,7
USA	6,7
Finland	6,2
Norge	**5,4**
Sverige	4,9
Nederland	4,4
Frankrike	3,6
Danmark	2,9
Polen	2,6

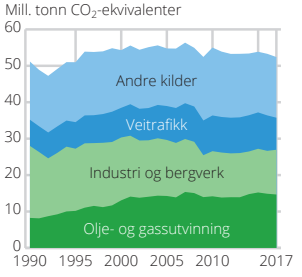
[1] Tonn oljeekvivalent.
Kilde: IEA (International Energy Agency).

Totalt innenlands energiforbruk etter brukergruppe

Kilde: www.ssb.no/energibalanse

Utslipp av klimagasser[1]

[1] Omfatter ikke utenriks sjø- og luftfart.
Kilde: www.ssb.no/klimagassn

Dette er Statistisk sentralbyrå

SSB har hovedansvaret for å utarbeide og spre offisiell statistikk om det norske samfunnet. Offisiell statistikk er hele nasjonens felles faktagrunnlag og viktig for et levende demokrati. Statistikken er avgjørende for god planlegging, evaluering, debatt og forskning.

Statistisk sentralbyrå er underlagt Finansdepartementet og forholder seg til statistikkloven, men er faglig sett en uavhengig organisasjon. Dette innebærer at vi selv bestemmer hva som skal publiseres, og når og hvordan dette skal skje.

Hvor henter vi dataene fra?
Det meste av SSBs statistikk utarbeides med utgangspunkt i data fra administrative registre og spørreundersøkelser. Stadig mer informasjon hentes direkte fra datasystemene til næringsliv og kommuner. Hvis dataene ikke finnes i et administrativt register, kan informasjonen samles ved elektronisk rapportering. I tillegg gjennomføres intervju, enten via telefon eller ved å oppsøke folk hjemme. Alle som på den ene eller andre måten rapporterer til SSB, hjelper oss med å lage statistikk av høy kvalitet. Statistikk som igjen er grunnlaget for beslutninger, debatt og forskning.

ssb.no
Dette er Norge gir enkelte smakebiter på Statistisk sentralbyrås statistikk.

På www.ssb.no finner du aktuell og oppdatert statistikk og analyser om alle temaene som er behandlet i dette heftet.

Ny statistikk publiseres hver dag på www.ssb.no.

Spørsmål om statistikk?
SSBs informasjonstjeneste svarer på spørsmål om statistikk og hjelper deg til å finne fram på ssb.no. Ved behov hjelper vi deg å finne riktig fagperson, og vi svarer også på spørsmål om europeisk statistikk.

www.ssb.no/omssb/kontakt-oss
E-post: informasjon@ssb.no
Telefon: 21 09 46 42

Dette er Norge 2018 er gratis og kan bestilles på e-post: salg-abonnement@ssb.no
En PDF-versjon av publikasjonen finnes her: www.ssb.no/norge

Publikasjonen er utarbeidet av Avdeling for kommunikasjon og brukerkontakt, Statistisk sentralbyrå.
Utgaven er oppdatert og redigert av en redaksjon ledet av Ingrid Modig.
Redaksjonen er avsluttet 20. august 2018.

Foto: Colourbox

© Statistisk sentralbyrå 2018

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-537-9780-9 (trykt)
ISBN 978-82-537-9781-6 (elektronisk)
ISSN 2464-1693 (trykt)
ISSN 2464-1715 (elektronisk)